

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ПАРХОМЕНКО НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК [658.51:005.9]:339.9 (043.3)

**УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ БІЗНЕС-СИСТЕМ
В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА:
ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ ТА ПРАКТИКА**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Харків – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця Міністерства освіти і науки України.

**Науковий
консультант:**

доктор економічних наук, професор
Отенко Ірина Павлівна,
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця,
завідувач кафедри міжнародних економічних
відносин.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
Шматько Наталія Михайлівна,
Національний технічний університет «Харківський
політехнічний інститут»,
професор кафедри менеджменту інноваційного
підприємництва та міжнародних економічних
відносин;

доктор економічних наук, доцент
Філіппов Володимир Юрійович,
Державний університет «Одеська політехніка»,
доцент кафедри менеджменту;

доктор економічних наук, професор
Погорелов Юрій Сергійович,
Рахункова палата України,
радник члена Рахункової палати України.

Захист відбудеться 23 вересня 2021 р. о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.055.01 у Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця за адресою: 61166, м. Харків, пров. Інженерний, 1-а, ауд. 606.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця за адресою: 61001, м. Харків, пров. Інженерний, 1-а.

Автореферат розісланий 20 серпня 2021 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Лебідь

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Процеси інтеграції, інформатизації, інноватизації, які зумовлені чинниками економічного, технічного, технологічного, соціального, політичного характеру, вимагають пошуку своєчасних та дієвих управлінських рішень щодо визначення змін у стані бізнес-систем, що актуалізує питання управління їх розвитком. Як показують результати рейтингу Світового банку «Doing Business», загальна тенденція для розвитку українських бізнес-систем покращується. Так, у 2020 році Україна посіла 64 місце за згаданим рейтингом, тоді як у 2012 році мала 152 позицію. До того ж, незважаючи на поширення пандемії, світову кризу у 2020 році, українські бізнес-системи здійснювали зовнішньоекономічні операції із 234 країнами світу. Якісні зміни, що відбуваються у глобальному середовищі зумовлюють необхідність переосмислення традиційних підходів до управлінської діяльності у вітчизняній теорії, методології та практиці та обґрунтування інноваційних підходів до управління розвитком бізнес-систем. Їх практична реалізація висуває вимоги досягнення високого рівня результативності діяльності бізнес-систем, розроблення заходів щодо підтримки стабільного стану, адаптування бізнес-систем до нових вимог, координації діяльності з урахуванням виникаючих проблем. Залежність результатів діяльності бізнес-систем від чинників глобального середовища створює широкий спектр ситуацій, які ускладнюють вирішення завдань розвитку та потребують новітніх управлінських технологій, які забезпечують управління метастаном у розвитку бізнес-систем. У таких умовах зростає важливість системного, ситуаційного, процесного управління, що дозволяє своєчасно корегувати дії з метою усунення небезпек впливу глобального середовища та створення умов стабільного розвитку бізнес-систем.

Проблеми формування та розвитку бізнес-систем розглядаються в працях зарубіжних та вітчизняних дослідників, зокрема В. Єфремова, В. Забродського, М. Кизима, Ю. Купріянова, В. Лелюка, В. Сулова, О. Тисленка, Н. Шматько, С. Юдицького. Питання управління розвитком різноманітних типів бізнес-систем є предметом наукового інтересу багатьох вчених, серед яких І. Ансофф, В. Василенко, В. Вітлінський, А. Воронкова, В. Даніч, Б. Данилишин, Р. Каплан, Г. Козаченко, В. Козик, Р. Коуз, О. Кузьмін, Л. Лігоненко, Л. Мельник, Дж. Міль, Г. Мінцберг, А. Наливайко, В. Отенко, І. Отенко, О. Пащенко, А. Пилипенко, В. Пономаренко, Ю. Погорелов, М. Портер, О. Пушкар, О. Раєвнева, В. Філіппов, Ф. Хміль, Й. Шумпетер. Протягом останніх років для всіх бізнес-систем, що функціонують у сучасних умовах, актуальним стає питання визначення особливостей та тенденцій розвитку глобального середовища, що є об'єктом наукових досліджень таких учених, як С. Бойда, В. Вергун, Р. Гріффін, А. Задоя, А. Касич, М. Мельник, В. Оніщенко, Т. Остапенко, Л. Пісна, Дж. Хейвуд та інші. Проведений аналіз зазначених робіт виявив розбіжності у вивченні деяких питань. Наявні розробки потребують подальшого дослідження світових тенденцій функціонування бізнес-систем, розробки методичного забезпечення та інструментарію управління розвитком бізнес-систем. Необхідність теоретико-методичного обґрунтування та розробки практичних рекомендацій щодо управління розвитком бізнес-систем зумовила вибір теми дисертаційної роботи та її актуальність. Важливість окреслених

теоретичних, методологічних і практичних проблем управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища визначили мету, завдання і структурно-логічну побудову дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано згідно з планами наукових досліджень Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Під час виконання держбюджетної теми «Теоретичні основи формування та використання потенціалу розвитку соціально-економічних систем» (номер держреєстрації 0109U0000082) проаналізовано стан розвитку міжнародних та вітчизняних бізнес-систем, сформовано принципи та закономірності розвитку бізнес-систем. Результати дослідження використано при виконанні держбюджетної теми «Теоретичні основи передбачення та протидії кризовим явищам в економіці регіону» (номер держреєстрації 0111U000037), де автором на основі вивчення економічних систем запропоновано методологічний інструментарій діагностики розвитку бізнес-систем, сформовано методичний підхід до оцінювання розвитку бізнес-систем та ідентифікації схильності бізнес-систем до кризового стану. У межах теми «Розробка теоретико-методологічних основ проектно-орієнтованого управління стійким і безпечним розвитком регіону в епоху економіки знань» (номер держреєстрації 0112U000233) опрацьовано концептуальні підходи до управління розвитком бізнес-систем. Під час виконання держбюджетної теми «Теоретико-методологічні основи проектно- і процесноорієнтованого управління на регіональному рівні безпечним функціонуванням і розвитком суб'єктів і об'єктів діяльності в умовах економіки знань, системних криз та гібридних загроз» (номер держреєстрації 0115U000647), внесок автора полягає у формуванні інструментарію управління розвитком бізнес-систем та розробці методичного підходу до оцінювання впливу факторів глобального середовища на параметри розвитку бізнес-систем.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є наукове обґрунтування й розроблення теоретичних та методологічних положень щодо управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища та практичного інструментарію щодо їх реалізації в контексті активізації зовнішньоекономічної діяльності.

Для досягнення поставленої мети у роботі сформульовано та вирішено такі завдання:

узагальнити теоретичні положення до розвитку бізнес-систем та сформулювати концепцію управління розвитком бізнес-систем;

уточнити категоріально-понятійний апарат управління розвитком бізнес-систем;

уточнити класифікацію бізнес-систем на основі результатів аналізу розвитку міжнародних та вітчизняних бізнес-систем;

удосконалити процедуру прийняття управлінських рішень щодо вибору траєкторії розвитку та типу економічної поведінки бізнес-систем з урахуванням тенденцій взаємодії глобального та локального бізнес-середовища;

запропонувати методичний підхід до оцінювання параметрів стану бізнес-систем;

сформулювати методичний підхід до ідентифікації причинно-наслідкових

зв'язків чинників зміни тенденцій розвитку бізнес-систем та визначення їхньої схильності до кризового стану;

запропонувати методичний підхід до ідентифікації проблем в управлінні розвитком бізнес-систем;

уточнити методичний підхід до оцінювання впливу факторів глобального середовища на параметри розвитку бізнес-систем на основі системи показників, що характеризує стан розвитку бізнес-систем;

запропонувати науково-методичний підхід до формування інтелектуальної технології управління розвитком бізнес-систем;

розробити механізм формування системи стратегічного управління розвитком бізнес-систем;

сформувати методологічний підхід до розробки та реалізацій стратегії управління розвитком бізнес-систем;

сформувати методичний підхід до розробки стратегії організаційного розвитку в контексті змін глобального середовища.

Об'єктом дослідження є процес управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища. *Предметом* дослідження є сукупність теоретичних і методологічних положень, методичних і практичних підходів до управління розвитком бізнес-систем, орієнтованих на зовнішньоекономічну діяльність в умовах глобального середовища.

Методи дослідження. Методологічною основою роботи є сукупність принципів, способів, загальнонаукових та спеціальних методів і прийомів наукового пізнання, що використовувалися в процесі проведення дослідження, а також системного, процесного, функціонального, інституціонального, конкурентного, ситуаційного, ресурсного та сценарного підходів для формування концепції розвитку бізнес-систем. Теоретичною основою дисертації є положення теорій систем та управління, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, присвячені проблемам управління розвитком, особливостям управління бізнес-системами в умовах глобального середовища, стратегічного бачення розвитку бізнес-систем.

Для досягнення поставленої мети і вирішення завдань у роботі використано сукупність таких загальнонаукових і спеціальних методів та прийомів дослідження: *логічного та історичного аналізу, узагальнення, аналізу та синтезу* – для дослідження теоретико-методологічних положень управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища, що стало основою концепції управління розвитком бізнес-систем; *морфологічного аналізу* – для уточнення категоріально-понятійного апарату теорії управління розвитком бізнес-систем в частині трактування таких дефініцій як «бізнес-система», «стан бізнес-систем», «розвиток бізнес-систем», «метастан бізнес-систем», «управління розвитком бізнес-систем»; *контент-аналізу* – для дослідження тенденцій розвитку глобального середовища, що стало основою удосконалення аналітичного інструментарію їх виявлення; *аналогії, аналізу та синтезу* – для розширення класифікації бізнес-систем на основі дослідження розвитку міжнародних та вітчизняних бізнес-систем; *аналітичний та логічний методи* – для удосконалення процедури прийняття управлінських рішень щодо вибору траєкторії розвитку та типу економічної поведінки бізнес-систем з урахуванням тенденцій взаємодії глобального та локального бізнес-середовища;

ранжування – для систематизації параметрів діагностики розвитку бізнес-систем; *теорії графів* – для ідентифікації причинно-наслідкових зв'язків чинників зміни тенденцій розвитку бізнес-систем, визначення симптомів кризового стану, передбачення метастану бізнес-систем, що стало основою формулювання методичного підходу до оцінювання розвитку бізнес-систем; *експертних оцінок* – для вибору параметрів та індикаторів оцінювання стану бізнес-систем; *метод коефіцієнтів, експрес-діагностика банкрутства* – для ідентифікації схильності бізнес-систем до кризового стану; *скорингова модель* – для ідентифікації проблем в управлінні розвитком бізнес-систем; *факторного аналізу* – для обґрунтування набору показників оцінювання впливу факторів глобального середовища на параметри розвитку бізнес-систем; *прогнозування, нейромодельовання* – для формування стратегії управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища при розробці науково-методичного підходу до формування інтелектуальної технології управління розвитком бізнес-систем; *структурного та функціонального аналізу* – для розробки механізму формування системи стратегічного управління розвитком бізнес-систем; *абстрактно-логічний метод та системний аналіз* – для формування методологічного підходу до розробки та реалізації стратегії управління розвитком бізнес-систем; *головних компонент (компонентний аналіз)* – для розрахунку інтегрального показника метастану бізнес-систем; *матрично-структурний аналіз* – для обґрунтування стратегічних альтернатив при розробці стратегії розвитку бізнес-систем в умовах глобального середовища та розробки стратегії організаційного розвитку в контексті змін глобального середовища; *абстрактно-логічний* – для проведення теоретичних узагальнень, формулювання висновків і рекомендацій. Для прогнозування та проведення обчислень використано спеціальні програмно-технічні засоби: MS Excel 2010, Statistica 13.5.

Інформаційну основу дослідження становили законодавчі та нормативні документи з питань управління підприємством; офіційні статистичні дані з баз статистичної інформації Державної служби статистики України, Організації Об'єднаних Націй, Світового банку, Інституту статистики ЮНЕСКО; результати міжнародних спостережень, рейтингування та індексування, оприлюднені міжнародними інституціями – Всесвітнім економічним форумом, Фондом Спадщини, Швейцарським економічним інститутом, Світовим банком; результати рейтингування агенцій – Forbes, Boston Consulting Group, Fortune, Clarivate Analytics, Fast Company, Дело.юа, Бізнес-цензор; звіти та аналітичні публікації; офіційні дані щодо функціонування компаній; наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених; матеріали періодичних видань; ресурси мережі Інтернет; результати власних досліджень автора.

Наукова новизна отриманих результатів. Основний науковий результат дисертації полягає в розробленні методологічних положень, які відображають розв'язання наукової проблеми управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища. Головні наукові положення дисертації, що визначають її наукову новизну, полягають у такому:

вперше:

сформовано концепцію управління розвитком бізнес-систем, яка надає

системне бачення єдності базисних й методологічних положень, що ґрунтуються на властивостях бізнес-систем (адаптивності, надійності, мобільності, маневреності, ефективності, інноваційності), підходах до розвитку бізнес-систем, принципах управління розвитком; основною ідеєю якої є подання сутності управління розвитком бізнес-систем як цілеспрямованого впливу на процеси, пов'язані із якісною зміною стану бізнес-систем з метою забезпечення переходу від наявного стану до метастану у відповідності до поставленої цілі. Така концепція дозволяє довести гіпотезу щодо можливості управління метастаном з метою досягнення майбутнього бажаного стану бізнес-систем;

сформовано методологічний підхід до розробки та реалізацій стратегії управління розвитком бізнес-систем на основі формування структурно-логічної моделі забезпечення стабільного розвитку бізнес-систем, що дозволило виділити етапи процесу розробки та реалізації стратегії розвитку та запропонувати інтегральний показник метастану бізнес-систем, що дало можливість розробити практичні рекомендації з управління розвитком бізнес-систем у глобальному середовищі;

розроблено механізм формування системи стратегічного управління розвитком бізнес-систем, який ґрунтується на виробничій, технологічно-майновій, організаційній, фінансовій, маркетинговій, матеріально-постачальницькій, кадровій, соціальній, інноваційній, інформаційній, зовнішньоекономічній складових та визначає функції, завдання, принципи, методи управління відповідними бізнес-процесами, що сприяє визначенню стратегічних орієнтирів, обґрунтуванню стратегії розвитку, розробці плану розвитку, корегуванню стану, обґрунтуванню стратегічних напрямів розвитку вітчизняних бізнес-систем у глобальному середовищі;

удосконалено:

категоріально-понятійний апарат розвитку бізнес-систем за рахунок уточнення визначень понять «бізнес-система», «стан бізнес-систем», «розвиток бізнес-систем», «метастан бізнес-систем», «управління розвитком бізнес-систем», та визначення взаємозв'язку між ними через логічну послідовність реалізації управлінських дій щодо формування метастану бізнес-систем: наявний стан – цілеспрямовання – управління розвитком – методичне забезпечення та стратегічний інструментарій – метастан бізнес-систем;

класифікацію бізнес-систем за рахунок додавання ознаки «взаємодія бізнес-систем із стейкхолдерами» та, відповідно, виділення регулюючих, регульованих, впливових, залежних та партнерських бізнес-систем, що дозволило визначити ступінь впливу стейкхолдерів на розвиток бізнес-систем та їхні інтереси щодо взаємодії з бізнес-системою, обґрунтувати напрями економічної поведінки та дало можливість зосередити увагу на критеріях групування бізнес-систем, підходах до їх управління, параметрах та індикаторах розвитку бізнес-систем, комплексно оцінити сучасний стан розвитку міжнародних та вітчизняних компаній при визначенні загроз та можливостей їх розвитку, а також розробити практичні рекомендації щодо використання інструментів стратегічного управління для позиціонування бізнес-систем на внутрішньому та зовнішніх ринках;

процедуру прийняття управлінських рішень щодо вибору траєкторії розвитку та формування типу економічної поведінки бізнес-систем, яка складається з таких

кроків: формування цілей розвитку бізнес-систем, аналіз глобального та локального середовища діяльності бізнес-систем, аналіз ресурсного забезпечення бізнес-систем, оцінювання стану бізнес-систем у глобальному середовищі, розробка альтернативних траєкторій розвитку бізнес-систем, визначення типу економічної поведінки бізнес-систем, вибір траєкторії розвитку бізнес-систем та обґрунтування стратегії розвитку, реалізація стратегії розвитку бізнес-систем у глобальному середовищі та оцінка результатів обраної траєкторії розвитку бізнес-систем, яка, на відміну від існуючих, враховує процеси впливу глобальної регіоналізації, тобто єдності глобального і локального впливів, що дозволяє підвищити ефективність управлінських рішень, спрямованих на забезпечення стабільного розвитку бізнес-систем;

методичний підхід до оцінювання параметрів стану бізнес-систем, що базується на оригінальній системі показників та дає змогу визначити характер впливу параметрів розвитку, здійснити їх систематизацію за критерієм залежності від діяльності бізнес-систем та реагування на вплив глобального середовища, сформувані індикатори стану бізнес-систем та методи їх оцінювання, визначити інформаційне забезпечення щодо ідентифікації індикаторів, що дозволяє розробити практичні рекомендації із визначення індикаторів зміни стану бізнес-систем, сформувані технології діагностики їх розвитку та оцінити потенційні можливості функціонування та розвитку в процесі прогнозування метастану бізнес-систем з метою покращення фінансово-економічних результатів діяльності вітчизняних бізнес-систем та забезпечення стабільного розвитку на внутрішньому та зовнішніх ринках;

методичний підхід до ідентифікації причинно-наслідкових зв'язків чинників зміни тенденції розвитку бізнес-систем та визначення схильності бізнес-систем до кризового стану, особливістю якого є комплексне застосування інструментів оцінки причинно-наслідкових зв'язків та побудова моделі передкризової динаміки, що дозволяє ідентифікувати симптоми кризового стану та забезпечити передбачення метастану бізнес-систем;

методичний підхід до оцінювання впливу факторів глобального середовища на параметри розвитку бізнес-систем, що ґрунтується на аналітичному інструментарії виявлення впливу тенденцій глобального середовища на розвиток бізнес-систем та сформованій системі показників, що характеризує стан розвитку бізнес-систем за критеріями адаптивності, надійності, мобільності, маневреності, ефективності, особливістю якого є встановлення взаємозв'язків між параметрами бізнес-систем та глобальними і локальними індикаторами розвитку глобального середовища, що забезпечує систематизацію факторів, які визначають метастан розвитку бізнес-систем;

дістали подальшого розвитку:

методичний підхід до ідентифікації проблем в управлінні розвитком бізнес-систем на основі нейролінгвістичного програмування, відмінністю якого є співставлення визначених фактичних чи прогнозних параметрів розвитку бізнес-систем з нормативними, що дозволяє віднести бізнес-систем до певного класу розвитку та надає можливість сформувані стратегічні альтернативи при розробці відповідних стратегії розвитку бізнес-систем у глобальному середовищі. Такий

підхід складається із послідовності дій щодо виявлення симптомів виникнення проблем, визначення причин змін стану, оцінювання та аналізу результатів діяльності, оцінки забезпеченості ресурсами, діагностування, корегування та регулювання розвитку бізнес-систем, отриманні очікуваного ефекту розвитку;

науково-методичний підхід до формування інтелектуальної технології управління розвитком бізнес-систем на основі використання штучних нейронних мереж, який, на відміну від існуючих, враховує вплив глобальних та локальних індикаторів при прогнозуванні розвитку бізнес-систем та розробці сценаріїв їх розвитку, що дає змогу узгоджувати управлінські дії під час прийняття управлінських рішень, спрямованих на забезпечення стабільного розвитку бізнес-систем, врахувати передісторію стану розвитку бізнес-систем та накопичити інформацію для формування стратегії щодо управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища;

методичний підхід до розробки стратегії організаційного розвитку в контексті змін глобального середовища, особливістю якого є комплексне застосування інструментарію стратегічного та процесного управління, що дозволило обґрунтувати вибір організаційної форми бізнесу за умови впливу відповідних тенденцій та розробити практичні рекомендації щодо використання світового досвіду з розробки та впровадження стратегій організаційного розвитку у практиці вітчизняних бізнес-систем в умовах глобального середовища.

Практичне значення отриманих результатів. Практична цінність отриманих результатів полягає в тому, що розроблені теоретичні та методологічні положення доведено до рівня методичних підходів та практичних рекомендацій, використання яких сприятиме удосконаленню процесу управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища. Впровадження запропонованих в дисертаційній роботі рекомендацій щодо розробки методичного забезпечення та стратегічного інструментарію управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища дозволить удосконалити технологію оцінювання розвитку бізнес-систем, здійснювати визначення симптомів кризового стану та передбачення метастану бізнес-систем, визначити стратегію розвитку бізнес-систем.

До результатів, що мають найбільше практичне значення, належать: врахування тенденцій розвитку глобального середовища в прогнозуванні метастану бізнес-систем; технологія оцінювання проблем в управлінні розвитком бізнес-систем; діагностика параметрів розвитку бізнес-систем; практичні рекомендації щодо розробки та реалізації стратегії управління розвитком бізнес-систем, формування механізму системи стратегічного управління розвитком бізнес-систем, використання інструментарію ідентифікації схильності бізнес-систем до кризового стану, визначення сценаріїв досягнення бажаного стану розвитку бізнес-систем на основі прогнозування траєкторії розвитку; аналітичне забезпечення прийняття управлінських рішень щодо вибору траєкторії розвитку бізнес-систем; використання інструментарію управління розвитком бізнес-систем. Результати дослідження знайшли застосування в управлінні діяльністю підприємств, зокрема ТОВ «Спецтрансзапчасть» (довідка № 206/1 від 25.11.2020 р.); ТОВ «Куховар» (довідка № 322 від 15.12.2020 р.); ТОВ «Земля і право» (довідка № 73 від 16.03.2021 р.); ТОВ «Спецтрансзапчастина» (довідка № 112/4 від 16.03.2021 р.);

ТОВ «Бізнес Юніон» (довідка № 64/1 від 24.03.2021 р.); АТ «Електромашина» (довідка № 98/3-02 від 21.04.2021 р.), Індустріальної групи УПЕК (довідка № 236-1/1-02 від 11.05.2021 р.); ПрАТ «Харківський підшипниковий завод» (довідка № 1188/02 від 11.05.2021 р.); ТОВ «Спецвузавтоматика» (довідка № 824/04 від 08.06.2021 р.). Результати дослідження впроваджені в навчальний процес Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця під час викладання навчальних дисциплін «Менеджмент», «Міжнародні стратегії», «Технологічний та інформаційний розвиток міжнародного бізнесу», «Управління безпекою розвитку соціально-економічних систем» у процесі підготовки фахівців за спеціальностями 073 «Менеджмент» та 292 «Міжнародні економічні відносини» (довідка № 21/86-24-76/1 від 26.04.2021 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є завершеною, самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею, в якій всі наукові положення, розробки, результати, висновки та рекомендації, одержані автором самостійно. Особистий внесок у роботах, опублікованих у співавторстві, подано у списку опублікованих праць.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, науково-методологічні та практичні результати дисертаційного дослідження, оприлюднені автором на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях протягом 2011-2021 рр., отримали позитивну оцінку та відгуки, зокрема: Актуальні питання теорії та практики менеджменту (Луганськ, 16-18 березня 2011 р.); Економічні, екологічні та соціальні проблеми вугільних регіонів СНД (Краснодон, 20 травня 2011 р.); Сучасні проблеми економіки і менеджменту (Львів, 10-12 листопада 2011 р.); Перспективи розвитку и пути совершенствования фондового рынка (Сімферополь, 3-7 жовтня 2012 р.), Наука – образованию, производству, экономике (Мінськ, 2012 р., 2013 р.), Ділове та публічне адміністрування (Луганськ – Євпаторія, 25-27 квітня 2013 р.), Сучасні проблеми моделювання соціально-економічних систем (Харків, 2015 р., 2019 р., 2021 р.), Конкурентоспроможність підприємства в умовах глобалізації (Луганськ, 2014 р.), Устойчивое развитие экономики: состояние, проблемы, перспективы (Пінськ, 22 травня 2015 р.), Актуальні проблеми менеджменту: теоретичні і практичні аспекти (Одеса, 4-5 червня 2015 р.), Проблемы прогнозирования и государственного регулирования социально-экономического развития (Мінськ, 23 жовтня 2015 р.), Economics and management based on new technologies (Врнячка Баня, 16-19 червня 2016 р.), Університетська наука. Проблеми міжнародної інтеграції (Сєверодонецьк, 3-5 травня 2017 р.), Професійний менеджмент в сучасних умовах ринку (Харків, 1 листопада 2017 р.), Антикризове управління: держава, регіон, управління (Ле-Ман, 17 листопада 2017 р.), Економічний розвиток держави та соціальна стабільність (Полтава, 15 травня 2018 р.), Сучасні тенденції розвитку світової економіки (Харків, 18 травня 2018 р.), Управління розвитком соціально-економічних систем (Харків, 8 жовтня 2020 р.), Сучасні стратегії економічного розвитку: наука, інновації та бізнес-освіта (Харків, 3 листопада 2020 р.), Економічні читання (Харків, 19 лютого 2021 р.), Sustainable development: modern theories and best practices (Таллінн, 24-26 лютого 2021 р.).

Публікації. Основні результати дослідження опубліковані у 55 наукових працях, серед яких: 1 одноосібна монографія; 1 розділ у колективній монографії; 3

статті у наукових виданнях, що входять до наукометричних баз Scopus та Web of Science; 16 статей у наукових періодичних виданнях України; 4 статті у наукових фахових виданнях України; 6 статей у іноземних виданнях, які включено до міжнародних наукометричних баз, 24 публікації за матеріалами конференцій. Загальний обсяг публікацій – 83,55 ум.-друк. арк., з них особисто автору належить 49,14 ум.-друк. арк.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг становить 592 сторінок (24,6 авт. арк.). Обсяг основної частини дисертації становить 400 сторінок (16,6 авт. арк.), текст містить 69 таблиць (з них 22 займають 25 повних сторінок) та 51 рисунок (з них 8 займають 8 повних сторінок), список використаних джерел із 446 найменувань на 39 сторінках, 11 додатків на 120 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сутність та значущість наукової проблеми, відображено зв'язок з існуючими науковими розробками, визначено мету, завдання, предмет, об'єкт та методи дослідження, відображено наукову новизну, наведено відомості про публікації та апробацію одержаних результатів дослідження.

У першому розділі дисертації – **«Теоретико-методологічні основи розвитку бізнес-систем»** – узагальнено теоретичні положення до розвитку бізнес-систем; уточнено визначення понять «бізнес-система», «стан бізнес-систем», «розвиток бізнес-систем», «метастан бізнес-систем», «управління розвитком бізнес-систем»; розроблено концепцію управління розвитком бізнес-систем.

У дисертації доведено, що специфіка розвитку бізнес-систем ґрунтується на системному, процесному, функціональному, інституціональному, конкурентному, ресурсному, ситуаційному, сценарному підходах та забезпечується властивостями, які притаманні бізнес-системі: адаптивність, надійність, мобільність, маневреність, ефективність, інноваційність. У роботі визначено, що бізнес-системою може бути підприємство та/або об'єднання підприємств, яке розглядається як система з її внутрішніми та зовнішніми зв'язками, сукупністю бізнес-процесів, спрямованих на досягнення певних результатів та забезпечення стабільного розвитку у майбутньому. Встановлено, що специфіка діяльності бізнес-систем в умовах глобального середовища обумовлюється її спрямованістю на зовнішньоекономічну діяльність, як у напрямі експортної орієнтації, так і у інших формах розвитку міжнародної співпраці.

На основі дослідження теоретичних положень розвитку бізнес-систем запропоновано уточнення термінів «стан бізнес-систем», як сукупність параметрів бізнес-систем в певний момент часу, які відображають її суттєві властивості в процесі функціонування та розвитку; «розвиток бізнес-систем» як процес позитивних якісних змін стану бізнес-систем від впливом внутрішніх та зовнішніх факторів. В роботі визначено, що в процесі розвитку бізнес-систем постійно змінюється їхній стан від наявного стану (який характеризується сукупністю значень параметрів / показників функціонування бізнес-систем в певний момент

часу) до бажаного стану – метастану. Стан, який характеризується динамічною рівновагою, незважаючи на зміни, визначено як метастан бізнес-систем. У дисертації доведено, що управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища є цілеспрямованим впливом на процеси, пов'язані із якісною зміною стану бізнес-систем з метою забезпечення переходу від наявного стану до метастану у відповідності до поставлених цілей.

Суттєве значення має не лише формування категоріально-понятійного апарату розвитку бізнес-систем, а й побудова ланцюжку взаємозв'язків між ними через логічну послідовність реалізації управлінських дій щодо формування метастану (як бажаного стану) бізнес-систем: наявний стан – цілеспрямовання – управління розвитком – методичне забезпечення та стратегічний інструментарій – метастан бізнес-систем. Уточнений категоріально-понятійний апарат управління розвитком бізнес-систем дозволив підвищити рівень розуміння процесів розвитку бізнес-систем та виявити ланцюг взаємодії понять з метою формування методичних підходів до управління розвитком бізнес-систем.

Уперше обґрунтовано концепцію управління розвитком бізнес-систем, яка надає системне бачення базисних та методологічних положень щодо застосування інструментарію управління розвитком бізнес-систем (рис. 1). Передумовами запровадження концепції управління розвитком бізнес-систем стали дослідження підходів до розвитку, визначення властивостей бізнес-систем, їх архітектури, відокремлення та конкретизація ключових елементів, визначення взаємозв'язків бізнес-систем із зовнішнім середовищем. Управління метастаном бізнес-систем реалізується шляхом прогнозування траєкторій руху бізнес-систем, побудови моделей розвитку, використання методичного забезпечення та впровадження управлінського інструментарію. Реалізація запропонованої концепції забезпечує життєздатність бізнес-систем, досягнення бажаного стану відповідно до зміни умов глобального середовища.

У другому розділі дисертації – **«Передумови необхідності управління розвитком бізнес-систем в контексті змін глобального середовища»** – проаналізовано стан розвитку міжнародних та вітчизняних бізнес-систем, що дозволило уточнити їх класифікацію; удосконалено процедуру прийняття управлінських рішень щодо вибору траєкторії розвитку та типу економічної поведінки бізнес-систем з урахуванням тенденцій взаємодії глобального та локального бізнес-середовища.

Підґрунтям для обґрунтування необхідності управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища стало виявлення тенденцій його розвитку та визначення факторів впливу глобального середовища на розвиток бізнес-систем (рис. 2). Підхід до комплексного аналізу впливу глобального середовища та розвиток бізнес-систем потребує застосування послідовних дій щодо оцінювання параметрів бізнес-систем, моніторингу глобального середовища для визначення стратегічних альтернатив з метою формування вектору розвитку на основі постійної діагностики та застосування управлінського інструментарію.

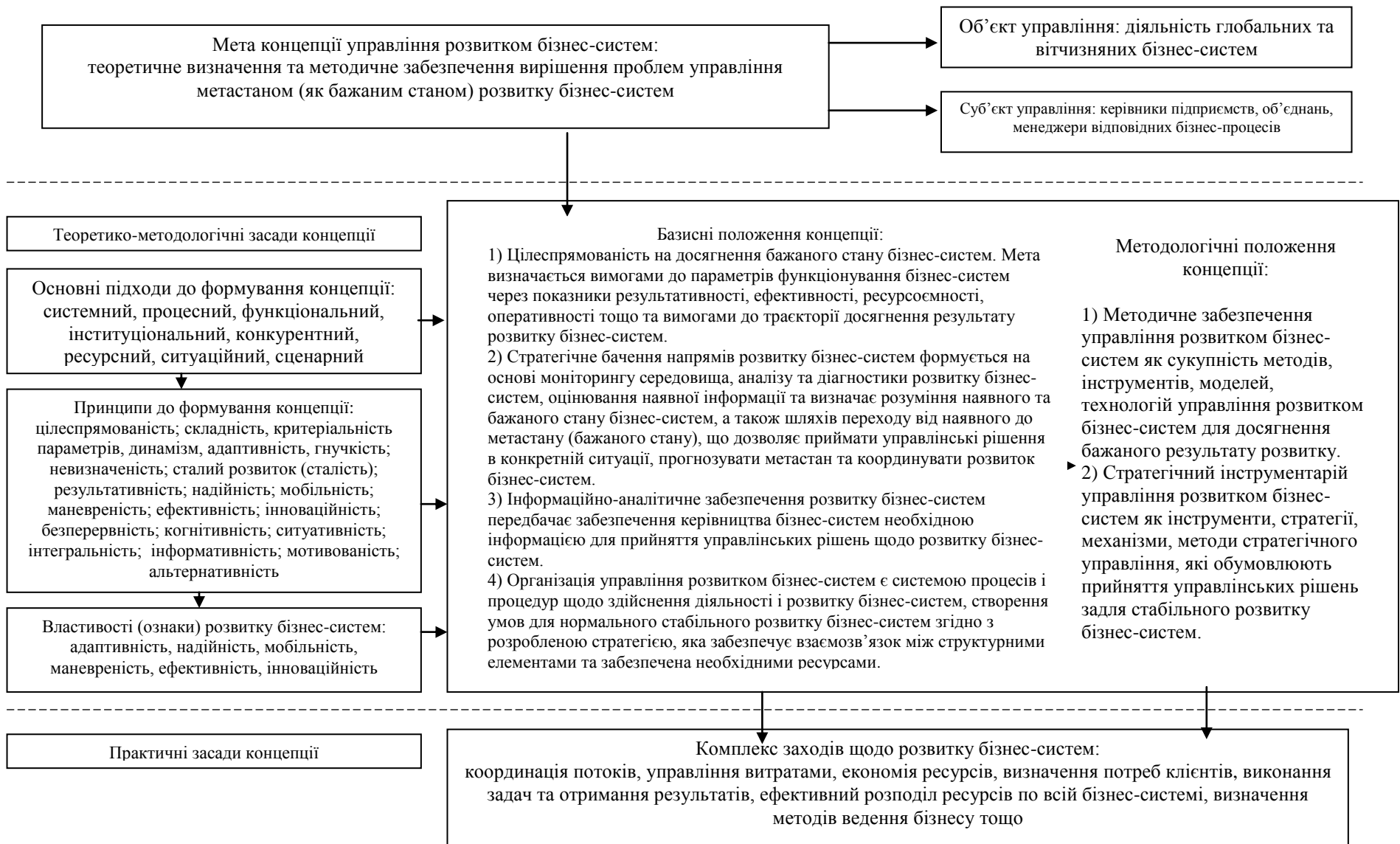

Рис. 1. Концепція управління розвитком бізнес-систем

Рис. 2. Фактори, що впливають на розвиток бізнес-систем

На основі проведеного аналізу розвитку провідних міжнародних та вітчизняних бізнес-систем з'ясовано, що результативність їхньої діяльності залежить від характеристик глобального бізнес-середовища. Специфіка розвитку бізнес-систем в умовах глобального середовища визначається умовами їхнього розвитку, а також сукупністю об'єктів глобального простору, зміна яких впливає на функціонування бізнес-систем.

У результаті аналізу розвитку міжнародних та вітчизняних бізнес-систем на основі рейтингування міжнародними та вітчизняними інституціями – Всесвітнім економічним форумом, Фондом Спадщини, Швейцарським економічним інститутом, Світовим банком, агенціями – Forbes, Boston Consulting Group, Fortune, Clarivate Analytics, Fast Company, Дело.юа, Бізнес-цензор встановлено, що найбільші успіхи та позитивні тенденції розвитку мають компанії, що працюють у фінансовій сфері та у сфері видобутку та переробки нафти та газу, електроенергетики. Значну питому вагу у позитивних трендах займають технологічні галузі, підприємства у сфері виробництва автомобілів та запчастин. Зростає тенденція до укріплення позицій компаній, які працюють у сфері охорони здоров'я. Сфера торгівлі, надання ділових послуг, виробництво одягу, засобів

масової інформації, виробництво побутової продукції та готельно-ресторанній бізнес не вирізняються здобутками (рис. 3) За результатами дослідження слід зазначити, що світові лідери зорієнтовані на технологічні зміни, конкурентні позиції, можливості виходу на нові ринки тощо.

На основі результатів дослідження розвитку вітчизняних бізнес-систем (рис. 4), можна стверджувати, що у 2017-2019 рр. в розвитку бізнес-систем України переважав сировинний напрям. Найбільш результативними вітчизняними бізнес-системами стали енергетичні підприємства, компанії гірничо-металургійного комплексу (ГМК) та аграрний сектор. Значну питому вагу в структурі дієвих бізнес-систем мають сфери ритейлу та дистрибуції. Поступово розвиваються бізнес-системи ІТ-сектора, фармацевтичної галузі, машинобудування, приватні порти. Вірогідно в майбутньому ці напрями продовжують нарощувати позитивну динаміку, виходячи з тенденцій розвитку економіки та глобального середовища. Вітчизняні промислові підприємства майже не увійшли до ТОП-200 результативних бізнес-систем України. Структурування вітчизняних бізнес-систем ТОП-200 за рівнем доходів відповідно сфер діяльності у 2017-2019 рр. представлено на рис. 4.

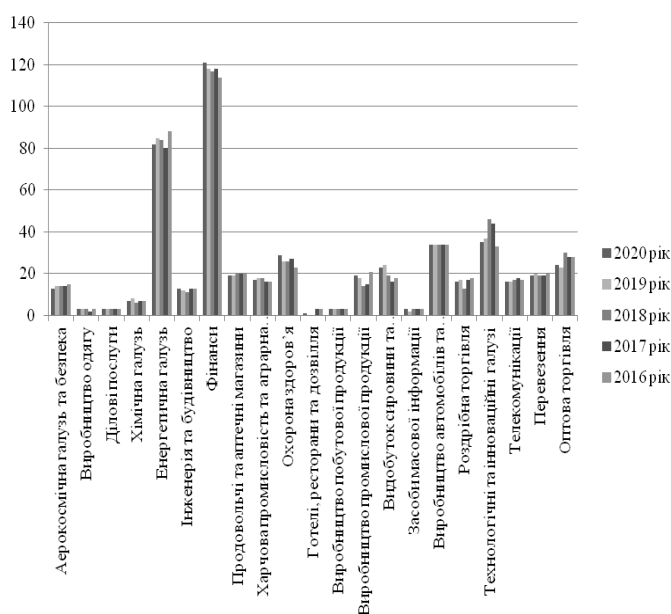

Рис. 3. Структурування світових бізнес-систем ТОП-500 за рівнем доходів відповідно сфер діяльності у 2016-2020 рр. (за рейтингом Fortune Global)

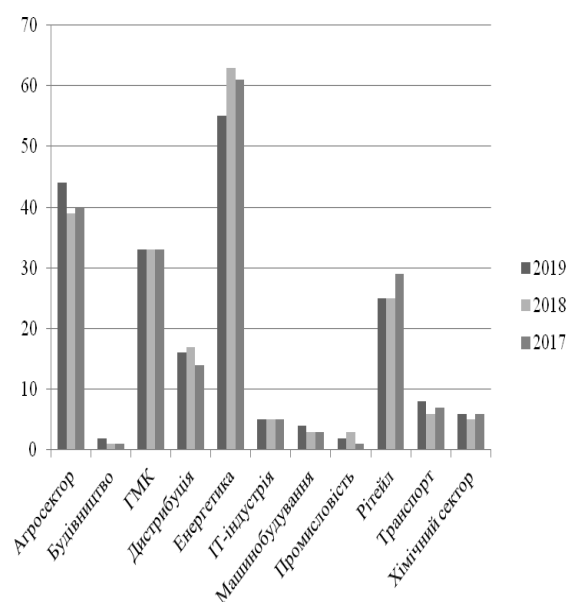

Рис. 4. Структурування вітчизняних бізнес-систем ТОП-200 за рівнем доходів відповідно сфер діяльності у 2017-2019 рр. (за рейтингом Бізнес-цензор)

Визначено, що кожна сфера діяльності бізнес-систем має певні позитивні та негативні тенденції розвитку протягом останніх років. З метою детального аналізу впливу глобального середовища на розвиток бізнес-систем уточнено аналітичний інструментарій впливу тенденцій глобального середовища на розвиток бізнес-систем, який дозволяє оцінити особливості глобального середовища, провести діагностику, здійснити моніторинг розвитку глобального середовища на основі міжнародних рейтингів та прогнозів розвитку світової та національної економіки.

Визначено, що кожна бізнес-система має власне інституційне середовище, яке забезпечує економічне зростання та підтримку стабільності розвитку. В контексті взаємодії зі стейкхолдерами розширено класифікацію бізнес-систем за рахунок виокремлення регулюючих, регульованих, впливових, залежних, представницьких бізнес-систем, які визначають вплив бізнес-системи на стейкхолдерів та стейкхолдерів на бізнес-систему. Відповідно до мети траєкторії розвитку в процесі взаємодії із стейкхолдерами бізнес-системи змінюють вектор розвитку, орієнтуючись на підвищення ефективності, новітні технології, нові ринки та ресурси тощо, що дозволяє обґрунтувати напрями економічної поведінки та стратегію розвитку.

Обґрунтовано, що в процесі вибору траєкторії розвитку та типу економічної поведінки бізнес-систем, слід враховувати взаємодію глобального та локального бізнес-середовища. Відповідно, процедура прийняття рішень щодо вибору траєкторії розвитку та формування типу економічної поведінки складається із таких кроків: формування цілей розвитку бізнес-систем, аналіз глобального та локального середовища діяльності бізнес-систем, аналіз ресурсного забезпечення бізнес-систем, оцінювання стану бізнес-систем у глобальному середовищі, розробка альтернативних траєкторій розвитку бізнес-систем, визначення типу економічної поведінки бізнес-систем, вибір траєкторії розвитку бізнес-систем та обґрунтування стратегії розвитку, реалізація стратегії розвитку бізнес-систем у глобальному середовищі та оцінка результатів обраної траєкторії розвитку бізнес-систем.

Встановлено, що економічна поведінка вітчизняних бізнес-систем в умовах глобального середовища залежить від таких параметрів: територія розташування, розмір, можливості зовнішньоекономічної діяльності, рівень конкуренції, споживачі, фінансова стійкість, профіль діяльності. Типом поведінки бізнес-систем може стати експансія, через злиття та/або поглинання, що характеризується переорієнтацією на нові ринки, ціновою конкуренцією тощо. Поведінка активного пристосування і виживання містить орієнтацію на масовий споживчий попит, ретельне вивчення майбутніх контрагентів, зміцнення фінансового становища, підтримку технічного рівня, збереження кадрів. Інерційний тип поведінки бізнес-систем проявляється в утриманні традиційних зв'язків, збереженні структури випуску продукції, скороченні обсягів виробництва, збуту, зростанні неплатежів, скороченні персоналу.

У третьому розділі дисертації – **«Методологія оцінювання розвитку бізнес-систем в умовах глобального середовища»** – запропоновано методичний підхід до оцінювання параметрів стану бізнес-систем, сформовано методичний підхід до ідентифікації причинно-наслідкових зв'язків чинників зміни тенденцій розвитку бізнес-систем та визначення схильності бізнес-систем до кризового стану.

Під параметрами розвитку бізнес-систем пропонується розуміти характеристики окремих властивостей розвитку бізнес-систем, які можуть мати кількісний та якісний вимір. Виокремлено дві групи параметрів розвитку, а саме: параметри, які залежать від діяльності бізнес-систем та реагують на вплив глобального середовища (табл. 1) та параметри, які не залежать від її діяльності та реагують на вплив глобального середовища (табл. 2). За кожною групою параметрів визначено індикатори стану бізнес-систем та, відповідно, визначено методи

оцінювання індикаторів, представлено інформаційне забезпечення щодо їх ідентифікації. Процес прогнозування розвитку бізнес-систем потребує визначення не тільки пріоритетних цілей розвитку, але й параметрів, які забезпечують досягнення цілей, а також можливих відхилень.

Таблиця 1

Параметри стану бізнес-систем, які залежать від їхньої діяльності та реагують на вплив глобального середовища

Назва	Індикатори стану бізнес-систем	Методи оцінювання
Виробничі та інноваційні параметри	Зміна обсягів товарної продукції; зміна обсягів валової продукції; зміна обсягів незавершеного виробництва; зміна собівартості одиниці виготовленої продукції; наявність браку; коливання кількості змін роботи обладнання на добу; зміна середньодобового випуску товарної продукції; зміна пропозиції сировинних і матеріальних ресурсів; зміна питомої ваги витрат на сировину, матеріали і устаткування; зміна ефективного фонду робочого часу	Техніко-економічні розрахунки, статистичний аналіз, контрольні заміри, хронометраж
Технологічно-майнові параметри	Зміна середньорічної вартості основних виробничих фондів; зміна терміну експлуатації основних фондів; придбання / вибуття основних фондів; знос засобів технологічного оснащення	Бухгалтерські фактичні дані, техніко-економічні розрахунки, статистичний аналіз
Кадрові параметри	Зміна штатної (середньоспискової) чисельності працівників; зміна облікової чисельності фахівців, службовців, основних та допоміжних робітників; зміна кількості звільнених працівників; зміна тарифних ставок для працівників різних категорій	Техніко-економічні розрахунки, динаміко-статистичне оцінювання, спостереження, моделювання
Соціальні параметри	Зміна фонду основної та додаткової заробітної плати працівників; зміна долі витрат на оплату праці	Техніко-економічні розрахунки, динаміко-статистичне оцінювання
Фінансові параметри	Зміна чистого доходу від реалізації продукції; зміна повної собівартості продукції підприємства; чистого прибутку; долі активів; дебіторської заборгованості; оборотних активів; власного, статутного та резервного капіталу; зміна розмірів кредитів банків; залучення позикових засобів, зміна курсу власних акцій; зміна середньорічної кількості простих акцій	Бухгалтерські дані, техніко-економічні розрахунки
Матеріально-постачальницькі параметри	Застосування матеріалів і напівфабрикатів, що впливають на конкурентоспроможність продукції; зміна обсягів запасів матеріалів на складах; зміна обсягів запасів готової продукції на складах; зміна долі матеріальних витрат	Порівняння, техніко-економічні розрахунки, динаміко-статистичне оцінювання, спостереження
Маркетингові та інформаційні параметри	Зміна попиту на товари; зміна обсягів реалізованої продукції; зміна відпускних цін одиниці продукції; зміна витрат на маркетингові комунікації, дослідження ринку тощо	Техніко-економічні розрахунки, динаміко-статистичне оцінювання
Параметри зовнішньоекономічної діяльності	Зміна обсягів експорту / імпорту; зміна митної вартості продукції	Техніко-економічні розрахунки, статистичне оцінювання

Таблиця 2

Параметри стану бізнес-систем, які не залежать від їх діяльності та реагують на вплив глобального середовища

Назва	Індикатори стану бізнес-систем	Джерела інформації щодо ідентифікації та оцінювання
Галузеві параметри	Згорання чи розширення виробництва споріднених галузей; розвиток науково-технічного і економічного потенціалу на підприємствах галузі; зміна цін на послуги галузей інфраструктури	Інформація галузевих міністерств, Інтернет-джерела

Назва	Індикатори стану бізнес-систем	Джерела інформації щодо ідентифікації та оцінювання
Ринкові параметри	Зміна купівельної спроможності населення; величини попиту на товари фірм-конкурентів; різниця відпускної ціни одиниці продукції підприємства та ціни споживання продукції; зміна вартості ліцензій на використання винаходів і відкриттів	Звітність Державної служби статистики України, бухгалтерська звітність конкурентів, інформація Міністерства економічного розвитку і торгівлі України
Параметри конкуренції	Конкурентна боротьба; «перемикання» покупців на товар-замінник	Звітність конкурентів
Параметри регуляторного та загальноекономічного впливу	Зміна розміру податкових ставок і введення нових податків; зміна валютного курсу; зміна розміру та структури митних зборів; мінливе цивільне і комерційне законодавство; контроль держави за коливаннями цін; зміна рівня інфляції; зміна рівня кредитної ставки у національній валюті та іноземній валюті; зміна розміру мінімальної заробітної плати	Інформація Верховної Ради України, Національного банку України, Державної митної служби України, Державної служби статистики України тощо
Випадкові зовнішні параметри	Виникнення стихійних лих; зміни вектору зовнішньої політики іноземних держав-партнерів по бізнесу; демографічні зміни; несподівані науково-технічні прориви	Прогнози міжнародних та національних інституцій

Оцінювання та діагностування розвитку бізнес-систем забезпечується постійним моніторингом фактичних результатів розвитку, визначенням причин відхилень від запланованих показників, відповідним діагностуванням за визначеними параметрами та розробкою корегуючих заходів для стабільного розвитку бізнес-систем. Процес забезпечення розвитку бізнес-систем є безперервним, потребує постійного оцінювання, аналізування, діагностування та відповідного корегування. Обґрунтовано, що будь-який окремо взятий з вище вказаних параметрів стану бізнес-систем (табл. 1 і табл. 2) не можна розглядати як єдину причину змін її розвитку. Вони мають тісний взаємозв'язок і впливають на функціонування та розвиток бізнес-систем. Зміна одного з параметрів призводить до ланцюгової зміни багатьох складових діяльності бізнес-систем. Враховуючи зазначене, запропоновано методичний підхід до оцінювання параметрів стану бізнес-систем, який передбачає визначення характеру впливу параметрів, їх систематизацію, формування індикаторів оцінювання стану бізнес-систем, визначення методів їх оцінювання, формування інформаційного забезпечення щодо їх ідентифікації. Таким чином, для подальшого аналізу та прогнозування розвитку бізнес-систем доцільно використовувати всі перелічені параметри за виключенням тих, які не мають суттєвого впливу на відповідний напрям діяльності.

Своєчасне попередження незадовільних явищ в діяльності бізнес-систем можливе завдяки постійному оцінюванню параметрів стану бізнес-систем та виявленню негативних змін у всіх сферах діяльності, а також ідентифікації

причинно-наслідкових зв'язків чинників розвитку бізнес-системи. В процесі аналізу тенденцій розвитку вітчизняних бізнес-систем сформовано методичний підхід до ідентифікації причинно-наслідкових зв'язків чинників зміни тенденцій розвитку бізнес-систем та визначення їх схильності до кризового стану, який базується на моніторингу ситуації та формуванні бази даних, зборі та обробці інформації, групуванні отриманих даних, виборі інструментів побудови причинно-наслідкових зв'язків, апробації цих інструментів та визначенні наявних причинно-наслідкових зв'язків, обробці результатів ідентифікації, визначенні схильності бізнес-систем до кризового стану на основі прогнозування зміни стану; порівнянні показників діяльності бізнес-систем з існуючими індикаторами прояву кризи відповідно до напрямів діяльності; формуванні інформаційного забезпечення для розробки та реалізації управлінських рішень щодо попередження негативного розвитку бізнес-систем. Причинно-наслідкові зв'язки чинників зміни тенденцій розвитку бізнес-систем пропонується формувати за допомогою комплексу інструментів: діаграми причинно-наслідкових зв'язків Ісікави, діаграми причин та результатів, матричної діаграми (матриці пріоритетів), інструмента п'ять «Чому?», стратегічних карт, діаграми дерева подій (відмов), оскільки кожен з них має свої переваги та недоліки.

У роботі розроблена модель передкризової динаміки розвитку бізнес-систем, яка охоплює рівні показників поточного стану бізнес-систем, динамічних змін та мінливості (1):

$$I_i = 0,4 \times S_i + 0,4 \times D_i + 0,2 \times \sigma_i, \quad (1)$$

де I_i – індикатор стану за відповідним показником (i) розвитку бізнес-систем; S_i – оцінка поточного стану показника розвитку бізнес-систем; D_i – оцінка динамічного стану показника розвитку бізнес-систем; σ_i – оцінка мінливості (тенденцій змін) показника розвитку бізнес-систем.

Сукупний інтегральний індикатор стану бізнес-систем розраховується як середнє геометричне значень індикаторів стану за відповідними показниками розвитку бізнес-систем. Для інтерпретації індикатора використовується п'ятибальна шкала Харрінгтона, що дозволяє виокремити такі стани бізнес-систем: абсолютно стійкий, нормальний, нестійкий, кризовий, критичний. Використання моделі передкризової динаміки бізнес-систем є інструментом оцінювання кількісних та якісних характеристик стаціонарного та динамічного станів індикаторів кризи бізнес-систем. Визначення схильності бізнес-систем до кризового стану здійснено з метою констатації негативних тенденцій та змін, встановлення причин і факторів їх виникнення, виявлення внутрішніх резервів бізнес-систем щодо подолання таких явищ.

У четвертому розділі дисертації – **«Методичне забезпечення управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища»** – розроблено методичний підхід до ідентифікації проблем в управлінні розвитком бізнес-систем; запропоновано методичний підхід до оцінювання впливу факторів глобального середовища на параметри розвитку бізнес-систем; запропоновано науково-методичний підхід до формування інтелектуальної технології управління розвитком бізнес-систем.

У дисертації визначено, що ідентифікація проблем в управлінні розвитком бізнес-систем дозволяє: оцінити фактичний стан бізнес-систем на певний період часу; побудувати причинно-наслідкові ланцюжки зв'язків, які обумовили такий стан бізнес-систем; встановити відхилення від бажаного стану бізнес-систем, виходячи із цілей її розвитку, тобто оцінити результати; здійснити діагностику ключових параметрів розвитку бізнес-систем та оцінити їх прогностичні результати; на основі отриманих прогностичних результатів скорегувати розвиток бізнес-систем, визначити стратегічні цілі та обґрунтувати необхідні ресурси, які потрібні для усунення симптомів та причин настання негативних подій, та, забезпечення досягнення позитивних ефектів. На рис. 5 представлено методичний підхід до ідентифікації проблем в управлінні розвитком бізнес-систем.

Рис. 5. Методичний підхід до ідентифікації проблем в управлінні розвитком бізнес-систем

У роботі запропоновано систему показників щодо ідентифікації проблем в управлінні розвитком бізнес-систем з визначенням класів розвитку: абсолютно стійкого, нормального, нестійкого, кризового та граничного кризового або критичного (табл. 3).

Таблиця 3

Показники ідентифікації проблем в управлінні розвитком бізнес-систем

Показник	Критерії оцінки	Класи рівня розвитку бізнес-систем				
		1 Абсолютно стійкий	2 Нормальний	3 Нестійкий	4 Кризовий	5 Граничний кризовий (критичний)
Рентабельність продажів, %	Значення	Більше 25	24,9-15	14,9-10	9,9-1	Менше 1
	Бал	30	29,9-20	19,9-10	9,9-1	0
Рентабельність ЕВІТДА, %	Значення	Більше 30	29,9-20	19,9-10	9,9-1	Менше 1
	Бал	20	19,9-10	9,9-5	4,9-1	0
Коефіцієнт покриття	Значення	Більше 2	1,99-1,7	1,69-1,4	1,39-1,1	Менше 1
	Бал	30	29,9-20	19,9-10	9,9-1	0
Коефіцієнт фінансової незалежності	Значення	Більше 0,75	0,74-0,45	0,44-0,3	0,29-0,2	Менше 0,2
	Бал	20	19,9-10	9,9-5	4,9-1	0
Межі класів	Сумарний бал	100	99,9-60	59,9-30	29,9-1	0

Результати апробації методичного підходу до ідентифікації проблем в управлінні розвитком бізнес-систем на прикладі міжнародної компанії ArcelorMittal подані в табл. 4.

Таблиця 4

Ідентифікація проблем глобальної бізнес-системи ArcelorMittal у 2019 році за рейтинговою шкалою стану розвитку

Складові бізнес-системи ArcelorMittal	Рентабельність продажів, %		Рентабельність за ЕВІТДА, %		Коефіцієнт покриття		Коефіцієнт фінансової незалежності		Сума балів	Клас розвитку бізнес-систем
	Значення	Бал	Значення	Бал	Значення	Бал	Значення	Бал		
ArcelorMittal НАФТА	-6,8	0	4,4	2	1,22	8	0,21	1	11	4
ArcelorMittal Бразилія	10,4	10	13,8	7	1,51	17	0,25	4	38	3
ArcelorMittal Європа	-2,9	0	3,0	1	1,04	1	0,2	0	2	4
ArcelorMittal Африка та СНД	-0,4	0	7,6	4	1,19	6	0,23	3	13	4
ArcelorMittal гірничо-видобувний підрозділ	25,1	30	34,4	20	1,7	20	0,34	6	76	2

За результатами ідентифікації розвитку складових бізнес-системи ArcelorMittal, до 4 класу, який є кризовим, увійшло три підрозділи, а саме ArcelorMittal Нафта, ArcelorMittal Європа, ArcelorMittal Африка та СНД; підрозділ ArcelorMittal Бразилія характеризується нестійким станом, а гірничо-видобувний підрозділ ArcelorMittal – нормальним. Для проаналізованої компанії визначено

класи розвитку елементів глобальної бізнес-системи протягом 2015-2019 рр. (табл. 5).

Таблиця 5

**Класи розвитку складових глобальної бізнес-системи ArcelorMittal
протягом 2015-2019 рр.**

Складові бізнес-системи ArcelorMittal	Класи розвитку складових глобальної бізнес-системи ArcelorMittal				
	2015	2016	2017	2018	2019
ArcelorMittal НАФТА	4	3	4	3	4
ArcelorMittal Бразилія	3	3	3	2	3
ArcelorMittal Європа	4	4	3	3	4
ArcelorMittal Африка та СНД	4	4	3	2	4
ArcelorMittal гірничо-видобувний підрозділ	4	3	2	2	2

За результатами оцінювання, жоден із підрозділів бізнес-системи ArcelorMittal протягом 2015-2019 рр. не потрапив до 1 та 5 класів, що говорить про доволі стабільний стан; підрозділи переходили з одного класу в інший, проте, на жаль, у 2019 р. майже всі підрозділи опинилися у кризовому стані, що потребує визначення причин, а також зовнішніх факторів, які безперечно здійснили вплив на таке становище.

Подальше вивчення впливу факторів глобального середовища на параметри розвитку бізнес-систем на основі сформованої системи показників, дозволило запропонувати методичний підхід до оцінювання впливу факторів глобального середовища та параметри розвитку бізнес-систем з метою встановлення взаємозв'язку між параметрами бізнес-систем та глобальними (світовими) і локальними (національними) індикаторами розвитку глобального середовища, що ґрунтується на аналітичному інструментарії виявлення впливу тенденцій глобального середовища на розвиток бізнес-систем.

Основними етапами реалізації підходу є формування системи показників, які характеризують стан розвитку бізнес-систем; вивчення глобального середовища, аналіз тенденцій його розвитку та виокремлення загальних індикаторів розвитку глобального середовища; визначення стохастичного зв'язку між вихідними ознаками (параметрами розвитку бізнес-систем) та загальними глобальними та локальними індикаторами бізнес-середовища; перевірка гіпотези про вплив на ключові показники діяльності бізнес-систем факторів глобального середовища.

У роботі оцінювання впливу факторів глобального середовища на параметри розвитку бізнес-систем ґрунтується на множині показників їх діяльності, а саме: чисті продажі, операційний прибуток, чисті активи, коефіцієнт поточної ліквідності, рентабельність вкладеного капіталу, рентабельність активів, окупність інвестицій, фінансовий важіль, рентабельність операційної діяльності, середня ціна акції, прибуток на 1 акцію тощо. Для перевірки гіпотези про вплив на ключові показники діяльності факторів глобального середовища відібрані для дослідження глобальних бізнес-систем такі світові показники-індикатори: індекс споживчих цін; зміна балансу рахунку поточних операцій; темп приросту ВВП у постійних цінах; зміна ВВП за паритетом купівельної спроможності; темп приросту ВВП на душу населення, %; дефлятор ВВП; ринкова капіталізація, %; середня світова ціна нафти

Брент, дол за барель; зміна котирувань за індексом Доу Джонс, %; зміна котирувань за індексом S&P, %; зміна котирувань за індексом FTSE, %. Репрезентативний обсяг даних для оцінювання охоплював спостереження за 2013-2019 рр. Для проведення розрахунків методом факторного аналізу використано модуль Statistics статистичного пакета Statistica 13.5.

Результати вивчення залежності між глобальними та національними індикаторами та параметрами діяльності світових та вітчизняних компаній, які є складовими глобальних або національних бізнес-систем, свідчать про те, що майже всі оцінені індикатори впливають, певним чином, на розвиток бізнес-систем в умовах глобального середовища. При цьому слід зазначити, що кожна бізнес-система повинна вивчатися окремо за наведеним переліком індикаторів.

У роботі удосконалено методичний підхід до формування інтелектуальної технології управління розвитком бізнес-систем на основі використання штучних нейронних мереж, за допомогою якого проведені прогнозування розвитку бізнес-систем та розробка сценаріїв їх розвитку, метою якого є узгодження управлінських дій у процесі прийняття управлінських рішень, спрямованих на забезпечення стабільного розвитку бізнес-систем. Інтелектуальна технологія управління розвитком бізнес-систем на основі використання штучних нейронних мереж потребує наявної бази даних про стан бізнес-систем та тенденції зміни глобального середовища, в рамках якої реалізується навчання нейронної мережі, яке забезпечує формування моделей розвитку бізнес-систем та розробку сценаріїв їх розвитку.

В результаті експерименту з прогнозування параметрів розвитку глобальної бізнес-системи ArcelorMittal, для отримання яких використано навчену та протестовану нейромережу, сформовано найбільш вірогідний прогноз розвитку з урахуванням впливу глобального середовища (табл. 6).

Таблиця 6

Найбільш вірогідний прогноз параметрів розвитку компанії ArcelorMittal з урахуванням впливу глобального середовища

Показники розвитку бізнес-системи	Прогнозований період				
	2021	2022	2023	2024	2025
Чисті продажі	72025,87	71992,88	72084,56	72081,44	72041,80
Операційний прибуток	2125,431	2118,700	4193,067	5449,406	6500,510
Чисті активи	90444,86	90285,49	89657,33	90006,27	90213,60
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,361579	1,340751	1,208951	1,286119	1,286119
Рентабельність вкладеного капіталу	-4,95000	-2,19000	5,71000	12,22000	11,99000
Рентабельність активів	-2,30000	-1,02000	2,36000	5,54000	5,85000
Окупність інвестицій	1,67054	4,50032	9,26973	11,42982	12,59987
Фінансовий важіль	37,56833	37,66271	37,60252	37,58788	37,62490
Рентабельність операційної діяльності	1,510000	3,830000	7,300000	7,900000	8,600000
Середня ціна акції	42,47247	44,72562	16,70215	27,43355	28,85213
Прибуток на 1 акцію	0,18000	-2,00000	1,87000	4,48000	5,07000

Результати нейромодельовання добре апроксимують фактичні дані, загальна квадратична помилка складає 3%. Це дозволяє зробити висновок, що змодельовані нейромережі будуть чутливі до варіації вхідних параметрів, та, відповідно, можуть використовуватися для прогнозування розвитку бізнес-систем на майбутні періоди.

Спектр моделей розвитку бізнес-систем, які базуються на штучних нейронних мережах, можна розширити, використовуючи різні множини змінних, що дозволяє проводити моніторинг розвитку бізнес-систем стосовно різноманітних функцій її діяльності (фінансове забезпечення, маркетингова діяльність, збутова політика тощо).

У п'ятому розділі дисертації – **«Методичні підходи до формування стратегії управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища»** – розроблено механізм формування системи стратегічного управління розвитком бізнес-систем; сформовано методологічний підхід до розробки та реалізацій стратегії управління розвитком бізнес-систем; сформовано методичний підхід до розробки стратегії організаційного розвитку в контексті змін глобального середовища.

У дисертації обґрунтовано, що механізм формування системи стратегічного управління розвитком бізнес-систем ґрунтується на виробничій, організаційній, фінансовій, маркетинговій, кадровій, інноваційній, інформаційній складових та визначає функції, завдання, принципи, важелі, методи управління відповідними бізнес-процесами; формує заходи інформаційного, організаційного забезпечення тощо (рис. 6). Його застосування сприяє визначенню стратегічних орієнтирів, обґрунтуванню стратегії розвитку, розробці плану розвитку, корегуванню стану, обґрунтуванню стратегічних напрямів розвитку вітчизняних бізнес-систем у глобальному середовищі.

У дисертації визначено, що методологічний підхід до розробки та реалізацій стратегії управління розвитком бізнес-систем ґрунтується на структурно-логічній моделі забезпечення стабільного розвитку бізнес-систем (рис. 7), яка дозволила виділити етапи процесу розробки та реалізації стратегії розвитку та запропонувати інтегральний показник метастану бізнес-систем.

Для вирішення завдання щодо визначення метастану розвитку бізнес-систем через інтегральний показник, сформовано економіко-математичну модель оцінювання метастану бізнес-систем. Модель є відображенням й формалізацією основних, істотних параметрів розвитку бізнес-систем (виробничих, технологічно-майнових; фінансових, матеріально-постачальницьких, маркетингових, зовнішньоекономічних, кадрових, соціальних, тощо), та може бути зображена у наступному вигляді:

$$Y_{\text{iterg}}(t) = f \{Y_1, Y_2, \dots, Y_n\}(t), \quad (2)$$

де $Y_{\text{iterg}}(t)$ – інтегральний показник метастану бізнес-систем в певний період часу; $\{Y_n\}$ – узагальнюючі показники виробничого, технологічно-майнового, кадрового, соціального, фінансового, матеріально-постачальницького, маркетингового, зовнішньоторговельного стану в період (t) .

Рис. 6. Елементи механізму формування системи стратегічного управління розвитком бізнес-систем

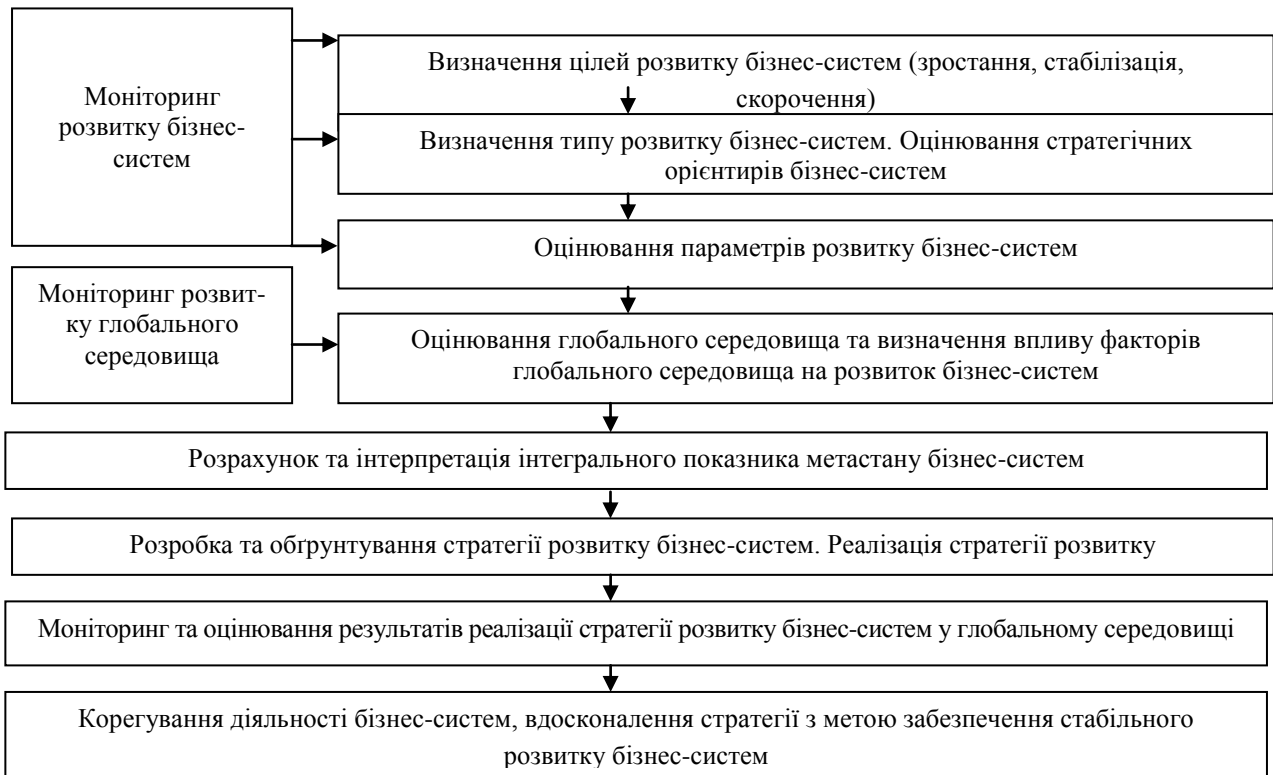

Рис. 7. Структурно-логічна модель забезпечення стабільного розвитку бізнес-систем на основі методологічного підходу до розробки та реалізації стратегії розвитку

В табл. 8 надане узагальнення результатів інтегрального оцінювання метастану акціонерного товариства «Харківський підшипниковий завод».

За результатами аналізу інтегральних параметрів розвитку акціонерного товариства «Харківський підшипниковий завод», слід зазначити, що стабільний розвиток підтримують протягом останніх п'яти років маркетингові, зовнішньоторговельні та останнім роком фінансові параметри. При цьому у 2015-2018 рр. за кадровими та соціальними параметрами АТ «Харківський підшипниковий завод» мав певні проблеми. Загальний стан АТ «Харківський підшипниковий завод» у 2015-2019 рр. є нестійким.

Доведено, що для формування та розробки стратегії розвитку бізнес-систем та організаційної стратегії в умовах глобального середовища, слід чітко уявляти наявність і значущість окремих факторів та їх взаємодії, а також їх вплив на життєдіяльність бізнес-систем. Бізнес-система повинна ретельно оцінити всі можливості, продукти і напрямки розвитку і на основі оцінювання розподіляти зусилля та ресурси і реалізовувати стратегії.

Враховуючи ретроспективний вектор розвитку бізнес-систем, зовнішні загрози та можливості, внутрішній потенціал, можна сегментувати стратегії розвитку стосовно всієї компанії, об'єднання підприємств або певної бізнес-одиниці. На основі визначення показників метастану та сформованої траєкторії розвитку бізнес-систем, побудовано матрицю вибору стратегії розвитку бізнес-систем факторів (рис. 8). Побудова матриці вибору стратегії розвитку бізнес-систем дозволяє визначати майбутній вектор розвитку.

Узагальнені результати інтегрального оцінювання метастану АТ «Харківський підшипниковий завод»

Показник	2015	2016	2017	2018	2019
Інтегральний виробничий параметр	0,61651	0,71748	0,71487	0,3632	0,36228
Інтегральний технологічно-майновий параметр	0,16927	0,33352	0,66204	0,41918	0,11818
Інтегральний кадровий параметр	0,25101	0,12223	0,20881	0,08377	0,16161
Інтегральний соціальний параметр	0,18765	0,51727	0,24916	0,61072	0,15962
Інтегральний фінансовий параметр	0,18266	0,07731	0,12459	0,03281	0,65766
Інтегральний матеріально-постачальницький параметр	0,20482	0,04777	0,561	0,07653	0,15711
Інтегральний маркетинговий параметр	0,59389	0,3744	0,68526	0,60959	0,45931
Інтегральний зовнішньоторговельний параметр	0,5	0,25	0,35714	0,30476	0,36986
Індикатор метастану розвитку АТ «Харківський підшипниковий завод»	0,5451	0,30603	0,49644	0,431	0,41203

		Вид стратегії розвитку бізнес-систем			
		Стратегія швидкого зростання	Стратегія стабілізації або помірного зростання	Стратегія скорочення або згорання	
Траєкторія розвитку бізнес-систем із врахування факторів внутрішнього та зовнішнього середовища	Зростання обсягів діяльності, підтримуючий вплив можливостей, сильні позиції	Абсолютно стійкий стан	Стратегія, спрямована на забезпечення розвитку (наступальна)	Стратегія, спрямована на забезпечення розвитку (наступальна)	Стратегія, спрямована на забезпечення стабілізації діяльності (нейтральна)
	Стабілізація обсягів діяльності, відсутність можливостей підтримки, нейтральні позиції	Нормальний стан	Стратегія, спрямована на забезпечення розвитку (наступальна)	Стратегія, спрямована на забезпечення стабілізації діяльності (нейтральна)	Стратегія, спрямована на забезпечення стабілізації діяльності (захисна)
		Нестійкий стан	Стратегія, спрямована на забезпечення стабілізації діяльності (нейтральна)	Стратегія, спрямована на забезпечення стабілізації діяльності (захисна)	Стратегія, спрямована на забезпечення стабілізації діяльності (захисна)
	Скорочення обсягів діяльності, виявлення загроз розвитку, слабкі позиції	Кризовий стан	Стратегія, спрямована на забезпечення стабілізації діяльності (захисна)	Стратегія, спрямована на забезпечення стабілізації діяльності (захисна)	Стратегія, спрямована на скорочення діяльності (згорання)
		Гранично кризовий стан	Стратегія, спрямована на забезпечення стабілізації діяльності (захисна)	Стратегія, спрямована на скорочення діяльності (згорання)	Стратегія, спрямована на скорочення діяльності (згорання)

Рис. 8. Матриця вибору стратегії розвитку бізнес-систем, що характеризує траєкторію їх розвитку та метастан бізнес-систем

У результаті апробації, стратегії розвитку досліджуваних машинобудівних підприємств Харківського регіону згруповано за такими типами: стратегія швидкого зростання, що спрямована на забезпечення розвитку підприємств, наступальні позиції. Підприємства машинобудівної галузі, які реалізують таку стратегію розвитку: ПАТ «Харківський підшипниковий завод», ПАТ «Південкабель»; стратегія помірною зростання та стабілізації, яка характеризується стабільними параметрами розвитку бізнес-систем, достатністю ресурсного забезпечення для розвитку, спрямована на економію ресурсів та витрат, розширення та розвиток ринку, оновлення продукції, інноваційність розвитку. Підприємства, що реалізують цю стратегію ПАТ «Турбоатом», ПАТ «Електромашина», ПАТ «Південкабель», ПрАТ «Турбогаз»; стратегія згорання або скорочення, яка характеризується негативними тенденціями розвитку внаслідок зниження прибутків, скорочення активів, переорієнтацією споживачів продукції на іншу продукцію чи ринки збуту. Підприємством, яке реалізує цю стратегію є Приватне акціонерне товариство «Куп'янський машинобудівний завод», який знаходиться в процесі ліквідації.

У роботі визначено, що організаційний розвиток дозволяє забезпечити реалізацію якісних організаційних змін в процесі розвитку бізнес-систем з урахуванням умов глобального середовища та внутрішньої інтеграції бізнес-систем для забезпечення результативності функціонування та досягнення цілей розвитку. На основі цього сформовано методичний підхід до формування стратегії організаційного розвитку в контексті змін глобального середовища, який передбачає стратегічний аналіз розвитку бізнес-систем, формування альтернативних стратегій організаційного розвитку, вибір стратегії організаційного розвитку, виходячи із обумовленого метою типу розвитку та розрахованого показника метастану бізнес-систем, визначення напрямів реалізації стратегії організаційного розвитку, оцінювання результативності стратегії організаційного розвитку в контексті змін глобального середовища. Врахування типу розвитку (зростання, стабілізація, скорочення) та стану бізнес-систем (абсолютно стійкий, нормальний, нестійкий, кризовий, критичний) дозволяє обрати одну із стратегій організаційного розвитку («без змін», внутрішнє зростання, зовнішнє зростання (горизонтальна чи вертикальна інтеграція), диверсифікація (концентрична, конгломератна), мережевих структур, стратегічних альянсів, аутсорсингу, скорочення.

Виявлено, що реалізація стратегії організаційного розвитку дозволяє обґрунтувати доцільність структури бізнес-систем; забезпечує реалізацію комплексу бізнес-процесів розвитку бізнес-систем, таких як вихід на нові ринки, зростання або розширення діяльності, злиття та поглинання, реструктуризація, реорганізація, модернізація, відкриття підрозділів, філій, інтеграційний розвиток.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено обґрунтування й розроблення теоретичних та методологічних положень щодо управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища та практичного інструментарію щодо їх реалізації.

Основні висновки та результати, які одержано в ході дослідження, зводяться до такого.

1. Сформована концепція управління розвитком бізнес-систем надає системне бачення єдності базисних й методологічних положень, ґрунтуються на властивостях бізнес-систем: адаптивності, надійності, мобільності, маневреності, ефективності, інноваційності, підходах до розвитку бізнес-систем, принципах управління розвитком; основною ідеєю якої є подання сутності управління розвитком бізнес-систем як цілеспрямованого впливу на процеси, пов'язані із якісною зміною стану бізнес-систем з метою забезпечення переходу від наявного стану до метастану, відповідно до поставлених цілей. Основними базисними положеннями концепції визначено: 1) цілеспрямованість на досягнення бажаного стану бізнес-систем. Мета визначається вимогами до параметрів функціонування бізнес-систем через показники результативності, ефективності, ресурсоемності, оперативності тощо та вимогами до траєкторії досягнення результату розвитку бізнес-систем; 2) стратегічне бачення напрямів розвитку бізнес-систем формується на основі моніторингу середовища, аналізу та діагностики розвитку бізнес-систем, оцінювання наявної інформації та визначає розуміння наявного та бажаного стану бізнес-систем, а також шляхів переходу від наявного до бажаного стану, що дозволяє приймати управлінські рішення в конкретній ситуації, прогнозувати метастан, координувати розвиток бізнес-систем; 3) інформаційно-аналітичне забезпечення розвитку бізнес-систем передбачає забезпечення керівництва бізнес-систем необхідною інформацією для прийняття управлінських рішень щодо їх розвитку; 4) організація управління розвитком бізнес-систем є системою процесів і процедур щодо здійснення діяльності і розвитку бізнес-систем, створення умов для нормального стабільного розвитку бізнес-систем згідно з розробленою стратегією, яка забезпечує взаємозв'язок між структурними елементами та забезпечена необхідними ресурсами. Методологічними положеннями концепції є: 1) методичне забезпечення управління розвитком бізнес-систем як сукупність методів, інструментів, моделей, технологій управління розвитком бізнес-систем для досягнення бажаного результату розвитку; 2) стратегічний інструментарій управління розвитком бізнес-систем як сукупність інструментів, стратегій, механізмів, методів стратегічного управління, які обумовлюють прийняття управлінських рішень задля стабільного розвитку бізнес-систем.

2. Дослідження категоріально-понятійного апарату розвитку бізнес-систем показало, що інтерпретація його змісту та сутності різняться. Саме це зумовило необхідність уточнення понять «бізнес-система», «стан бізнес-систем», «розвиток бізнес-систем», «метастан бізнес-систем», «управління розвитком бізнес-систем» та виявлення взаємозв'язку між ними. Такий взаємозв'язок представляє логічну послідовність реалізації управлінських дій щодо формування бажаного стану бізнес-систем: наявний стан – цілеспрямовання – управління розвитком – методичне забезпечення та стратегічний інструментарій – метастан бізнес-систем. Виділені дії значною мірою впливають саме на прогнозування метастану в розвитку бізнес-систем.

3. Аналіз розвитку міжнародних та вітчизняних бізнес-систем дозволив виявити основні тенденції та пріоритети, а також розширити класифікацію бізнес-систем завдяки визначенню ступеня впливу стейкхолдерів на розвиток бізнес-систем та їхні інтереси щодо взаємодії з бізнес-системою. За рахунок додавання

ознаки «ступінь взаємодії бізнес-систем із стейкхолдерами» виділено регулюючі, регульовані, впливові, залежні та партнерські бізнес-системи. Врахування впливу інституціонального середовища розвитку бізнес-систем на різних рівнях дозволило уточнити причинно-наслідкові зв'язки чинників зміни тенденцій розвитку бізнес-систем та визначити напрями їх економічної поведінки.

4. Тенденції взаємодії глобального та локального бізнес-середовища зумовлюють визначення ступеня такого впливу, що визначає траєкторії розвитку бізнес-систем та тип їхньої економічної поведінки. Розроблена процедура прийняття управлінських рішень щодо вибору траєкторії розвитку, яка є сукупністю послідовних дій із виявлення проблем та формування цілей розвитку бізнес-систем, аналізу глобального та локального середовища діяльності бізнес-систем, аналізу їх ресурсного забезпечення, оцінювання стану, розробки альтернативних траєкторій, визначення моделі економічної поведінки, вибору траєкторії та обґрунтування стратегії розвитку та її реалізації. Врахування впливу глобального та локального бізнес-середовища дало можливість забезпечити стабільний розвиток бізнес-систем.

5. З метою покращення фінансово-економічних результатів діяльності вітчизняних бізнес-систем та забезпечення стабільного розвитку на внутрішньому та зовнішніх ринках сформовано методичний підхід до оцінювання параметрів стану бізнес-систем, який спрямовано на визначення характеру впливу параметрів розвитку та формування індикаторів оцінювання стану бізнес-систем. Розглядаючи можливості розвитку бізнес-систем, систематизовано параметри розвитку бізнес-систем за критерієм залежності від діяльності бізнес-систем та реагування на вплив глобального середовища. Удосконалений методичний підхід до оцінювання дозволяє визначати стан бізнес-систем або його зміни, а також оцінити потенційні можливості функціонування та розвитку бізнес-систем.

6. Уточнений методичний підхід до ідентифікації причинно-наслідкових зв'язків чинників зміни тенденції їх розвитку та визначення схильності до кризового стану дозволив визначити симптоми кризового стану та здійснити передбачення метастану бізнес-систем. Розроблена модель передкризової динаміки бізнес-систем є інструментом, що визначає схильність бізнес-систем до кризового стану. Співставлення ознак розвитку бізнес-систем з нормативними та еталонними, показало певні відхилення, які свідчать про кризовість розвитку.

7. Уточнений інструментарій до ідентифікації проблем в управлінні розвитком бізнес-систем ґрунтується на технології нейролінгвістичного програмування. Його застосування дозволило здійснювати оцінювання глобальних та вітчизняних бізнес-систем за рейтинговою шкалою стану розвитку, що надало можливість сформулювати стратегічні альтернативи при розробці відповідних стратегії розвитку бізнес-систем у глобальному середовищі.

8. Розроблений методичний підхід до оцінювання впливу факторів глобального середовища на параметри розвитку бізнес-систем на основі сформованої системи показників, що характеризують стан розвитку бізнес-систем передбачає встановлення взаємозв'язку між параметрами бізнес-систем та глобальними і локальними індикаторами розвитку глобального середовища. Ступінь впливу такого взаємозв'язку дозволила виявити ключові індикатори впливу глобального та локального середовища, які враховано при прогнозуванні метастану

бізнес-систем.

9. Запропонований науково-методичний підхід до формування інтелектуальної технології управління розвитком бізнес-систем ґрунтується на використанні штучних нейронних мереж, дозволяє формувати прогнози параметрів розвитку бізнес-систем. Такий підхід дає змогу узгоджувати управлінські дії у процесі прийняття управлінських рішень, спрямованих на забезпечення стабільного розвитку бізнес-систем. Для практичного застосування запропонованих інструментаріїв управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища розроблено рекомендації щодо використання комп'ютерного забезпечення при прогнозуванні метастану за допомогою програмного інструмента Statistica 13.5. Результати апробації дозволяють стверджувати, що використання такого інструмента забезпечує точність і відносну простоту роботи, легкість модифікації і корегування результатів.

10. Розроблений механізм формування системи стратегічного управління розвитком бізнес-систем представляє собою систему взаємозалежних елементів (виробничої, організаційної, фінансової, маркетингової, кадрової, зовнішньоекономічної, інформаційної складових; функції, завдань, принципів, методів управління бізнес-процесами, важелів, методологічної бази тощо), а також способів їх взаємодії. Результати реалізації механізму дозволили сформувати стратегічний інструментарій управління розвитком бізнес-систем через сукупність інструментів, стратегій, методів стратегічного управління, які обумовлюють прийняття управлінських рішень задля стабільного розвитку бізнес-систем, що сприяє визначенню стратегічних орієнтирів, обґрунтуванню стратегії розвитку, розробці плану розвитку, корегуванню стану, обґрунтуванню стратегічних напрямів розвитку вітчизняних бізнес-систем у глобальному середовищі.

11. З метою формування практичних рекомендацій щодо управління розвитком бізнес-систем у глобальному середовищі сформований методологічний підхід до розробки та реалізації стратегії управління розвитком бізнес-систем. Враховуючи цілі розвитку бізнес-систем за типом розвитку, результати оцінювання параметрів розвитку бізнес-систем та впливу чинників глобального середовища на їхній розвиток сформовано інтегральний показник метастану бізнес-систем, за результатами якого здійснюється розробка та реалізація стратегії розвитку. Впровадження розроблених рекомендацій для міжнародних та українських бізнес-систем дозволить підвищити результативність управління їх розвитком в умовах глобального середовища.

12. Результатом застосування методичного підходу до формування стратегії організаційного розвитку є управлінський інструментарій вибору організаційної стратегії розвитку в контексті змін глобального середовища, що ґрунтується на виділених типах розвитку та результатах оцінювання розвитку бізнес-систем. У сукупності результати оцінювання дозволяють за відповідними параметрами розвитку бізнес-систем визначити пріоритетну організаційну стратегію розвитку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Пархоменко Н. О. Розвиток бізнес-систем в умовах глобального середовища: управлінський аспект: монографія. Харків: ФОП Лібуркіна Л.М., 2021. 420 с. (24,4 д.а.).

Колективні монографії

2. Пархоменко Н. О., Даніч В. М. Класифікація підприємств в задачах кризової динаміки. *Економіка в контексті євроінтеграційних процесів: український вимір*: монографія / за ред. О. Старіша, С. Тумакової. Сімферополь: Оджакъ, 2012. с. 255-278. (25,6 д.а. / 0,5 д.а. Особистий внесок автора: надано класифікацію бізнес-систем, проведено ідентифікацію їх схильності до кризи, визначено симптоми кризового стану).

Статті у наукових виданнях, які включено до міжнародних наукометричних баз Scopus та Web of Science

3. Parkhomenko N., Otenko I. Mechanism of determining competitive advantages of business systems in global environment. *Економически изследвания (Economic Studies)*. 2018. Issue 4. P. 33-48. (1,4 д.а. / 0,7 д.а. Особистий внесок автора: уточнено концепцію розвитку бізнес-систем; розроблено методичний підхід до оцінювання бізнес-систем в сучасних умовах функціонування; розроблено процедуру вибору організаційної стратегії розвитку компанії).

4. Parkhomenko N., Otenko I. Strategies of business systems development in global environment. *Scientific Annals of Economics and Business*. 2019. Issue 66 (2). P. 153-166. (1,4 д.а. / 0,7 д.а. Особистий внесок автора: досліджено процес моніторингу та прогнозування розвитку бізнес-систем; визначено параметри та індикатори розвитку бізнес-систем).

5. Parkhomenko N., Mishyna S., Mishyn O. Innovative Methods and Tools for Personnel International Marketing Development. *Економически изследвания (Economic Studies)*. 2019. Issue 41. P. 33-49. (1,5 д.а. / 0,5 д.а. Особистий внесок автора: використано функціональний підхід щодо управління розвитку бізнес-систем з позиції міжнародного маркетингу персоналу в контексті інноваційного розвитку).

Статті у наукових періодичних виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз

6. Пархоменко Н. О. Особливості діяльності бізнес-систем у глобальному бізнес-просторі: управлінський аспект. *Галицький економічний вісник*. 2021. № 1 (68). С.138-150. (Index Copernicus, EBSCO, ULRICHSWEB Global Serials Directory та ін.). (1,2 д.а.).

7. Пархоменко Н. О. Тенденції інноваційного розвитку міжнародних і вітчизняних бізнес-систем у глобальному бізнес-середовищі. *Бізнес-інформ*. 2021. № 5. С. 64-73. (Ulrichsweb Global Serials, Index Copernicus та ін.). (1,12 д.а.).

8. Пархоменко Н. О. Вплив тенденцій розвитку глобального середовища на діяльність бізнес-систем. *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2020. Вип. 12. С.59-68. (DOAJ, BASE, Research bib; Crossref та ін.). (1,2 д.а.).

9. Пархоменко Н. О. Порівняльна характеристика стратегій організаційного

розвитку бізнес-систем в умовах глобального середовища. *Бізнес-інформ.* 2020. № 11. С. 385-392. (Ulrichsweb Global Serials, Index Copernicus та ін.). (1,1 д.а.).

10. Пархоменко Н. О. Аутсорсинг як стратегія організаційного розвитку бізнес-систем у глобальному середовищі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство».* 2020. Вип. 33. С. 21-28. (Index Copernicus та ін.). (0,9 д.а.).

11. Пархоменко Н. О. Тіньовий бізнес в Україні та країнах Європейського Союзу: тенденції, причини та наслідки. *Молодий вчений.* 2019. № 11. С. 577-582. (Index Copernicus, Research Bible та ін.). (0,8 д.а.).

12. Пархоменко Н. О., Отенко П. В., Гаміє А. М. Світові та вітчизняні тенденції розвитку підприємств машинобудівної галузі. *Бізнес-Інформ.* 2018. № 12. С. 64-70. (Ulrichsweb Global Serials, Index Copernicus та ін.). (0,8 д.а. / 0,3 д.а. Особистий внесок автора: досліджено тенденції розвитку світового ринку машинобудування, розвиток глобальних та вітчизняних бізнес-систем в сфері машинобудування, впливу умов глобального середовища на зміни стану бізнес-систем цієї сфери).

13. Parkhomenko N. Trends of development of creative economy in the world. *Економіка та суспільство.* 2017. № 13 (Грудень). – Режим доступу до журналу: <http://economyandsociety.in.ua> (Index Copernicus, CiteFactor та ін.). (0,72 д.а.).

14. Пархоменко Н. О., Зайцева К. Ю. Стан та перспективи розвитку міжнародної торгівлі послугами Харківської області. *Економіка: реалії часу.* 2016. № 3 (25). С. 44-50. (Index Copernicus, EBSCO Publishing, Ulrich's Periodicals Directory та ін.). (0,54 д.а. / 0,34 д.а. Особистий внесок автора: проаналізовано стан міжнародної торгівлі в Харківському регіоні, вивчено тенденції розвитку міжнародної торгівлі при оцінюванні проблем у розвитку бізнес-систем).

15. Пархоменко Н. О., Отенко В. І. Підходи та методи оцінювання розвитку українських транснаціональних бізнес-систем. *Бізнес-Інформ.* 2016. № 10. С. 250-255. (Ulrichsweb Global Serials, Index Copernicus та ін.). (0,85 д.а. / 0,42 д.а. Особистий внесок автора: досліджено підходи до оцінювання розвитку бізнес-систем, методи та інструментарії оцінювання параметрів розвитку).

16. Пархоменко Н. О. Оценка поведения предприятий Луганской области в условиях дезинтеграции экономики на основе кластерного и факторного анализа. *Бізнес-Інформ.* 2015. № 10. С. 79-86. (Index Copernicus та ін.). (0,84 д.а.).

17. Пархоменко Н. О. Исследование подходов к определению понятия «экономический механизм развития предприятия». *Науковий вісник Одеського національного економічного університету.* 2015. № 7 (227). С. 121-137. (Index Copernicus та ін.). (1,04 д.а.).

18. Пархоменко Н. О., Даніч В. М. Визначення кризового стану підприємства. *Маркетинг і менеджмент інновацій.* 2013. № 4. С. 208–218. (Index Copernicus та ін.). (0,8 д.а. / 0,5 д.а. Особистий внесок автора: досліджено поняття кризового стану, визначено процедуру ідентифікації кризової ситуації).

19. Пархоменко Н. О. Характеристика економічних показників стабільного розвитку регіону (на прикладі Луганської області). *Бізнес-Інформ.* 2013. № 4. С. 117-121. (Index Copernicus та ін.). (0,56 д.а.).

20. Пархоменко Н. О., Даніч В. М. Процес прогнозування фінансової кризи як інструментарій забезпечення майбутніх конкурентних переваг підприємства. *Бізнес-Інформ.* 2012. № 2. С. 27-29. (Index Copernicus та ін.). (0,32 д.а. / 0,16 д.а. Особистий внесок автора: досліджено процедуру прогнозування фінансових криз в розвитку бізнес-систем).

21. Пархоменко Н. О. Характеристика параметрів стану підприємства, які виступають індикаторами фінансової кризи при здійсненні підприємством зовнішньоекономічної діяльності. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2011. № 4. Т. 3 (178). С. 210-213. (Index Copernicus та ін.). (0,22 д.а.).

Статті в іноземних виданнях

22. Parkhomenko N. National economy in terms of disintegration (Ukraine, Slovakia, Czech Republic): state and development of economic cooperation. *Journal of International Relations.* 2018. Volume 16, Issue 2. P. 120-146. (ProQuest, Index Copernicus та ін.) (1,2 д.а.).

23. Parkhomenko N. Analysis tool of the rating innovative of the example of Ukraine and Slovakia. *EKONOMICKÉ ROZHĽADY (EconomicReview).* 2017. Vol. 4 (46). P. 321-331. (EBSCOhost, Index Copernicus та ін.). (0,8 д.а.).

24. Parkhomenko N. Predicting of the development of the enterprise by using neural network tools. *Management&Marketing.* 2016. Volume XIV. Issue 2. P. 264-274. (Index Copernicus, CEEOL, DOAJ та ін.). (1,16 д.а.).

25. Parkhomenko N. Diagnosis of enterprise development. *Review of Economic Studies and Research Virgil Madgearu,* 2016. № 2. P. 123-135. (Index Copernicus, EBSCO Publishing та ін.). (1,34 д.а.).

26. Parkhomenko N. State and forecasting of foreign trade cooperation between Romania and Ukrainian enterprises. *Revista Tinerilor Economisti/The Young Economists Journal.* 2016. Issue 2. P. 59-66. (Index Copernicus, CEEOL та ін.). (1,1 д.а.).

27. Пархоменко Н. О. Инструментарии прогнозирования показателей развития предприятия. *Journal Announcements of Union of scientists-Sliven.* 2016. Vol. 31 (1). P. 53-58. (0,52 д.а.).

Статті у наукових фахових виданнях України

28. Пархоменко Н. О., Даніч В. М. Оцінювання причинно-наслідкових зв'язків чинників розвитку кризи на підприємстві. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.* 2013. № 11. С. 70-75. (0,63 д.а. / 0,32 д.а. Особистий внесок автора: досліджено інформаційне забезпечення визначення індикаторів кризового стану, проведено аналіз чинників, що здійснюють вплив на розвиток бізнес-систем).

29. Пархоменко Н. О., Даніч В. М. Порівняльна характеристика інструментів графічної інтерпретації причинно-наслідкових зв'язків в прогнозуванні динаміки розвитку підприємства. *Наукові вісті Дніпровського університету.* 2012. № 7. URL: archive.nbuv.gov.ua/e.../2012.../12dnmdrp.pdf (1,24 д.а. / 0,62 д.а. Особистий внесок автора: порівняно інструментарії причинно-наслідкових зв'язків розвитку бізнес-систем).

30. Пархоменко Н. О. Доцільність оцінки причинно-наслідкових зв'язків при прогнозуванні динаміки розвитку підприємства за допомогою методу сценаріїв. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.*

2012. № 11 (182). Ч. 1. С. 366-371. (0,5 д.а.).

31. Пархоменко Н. О., Даніч В. М. Інтерпретація понять «економічна динаміка» та «розвиток підприємства». *Наукові вісті Дніпровського університету*. 2012. № 5. URL: archive.nbuv.gov.ua/e.../Nvdu/.../12dvmtrp.pdf. (1,1 д.а. / 0,55 д.а. Особистий внесок автора: сформовано понятійно-категоріальний апарат щодо визначення понять «стан», «розвиток», підходи до розвитку бізнес-систем).

Матеріали і тези наукових конференцій

32. Пархоменко Н. О. Управління розвитком бізнес-систем на основі технологій нейролінгвістичного програмування. *Сучасні проблеми моделювання соціально-економічних систем: матеріали XIII міжнародної науково-практичної конференції*. (8-9 квітня 2021 р.). Братислава – Харків, ВШЕМ – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. (0,15 д.а.).

33. Пархоменко Н. О. Інструменти предиктивної аналітики в прогнозуванні розвитку бізнес-систем. *Економічні читання: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 85-річному ювілею професора В. Й. Шияна*. (19 лютого 2021 р.). Харків: ХНАУ, 2021. С. 216-217. (0,1 д.а.).

34. Parkhomenko N. Business systems strategy in the global environment as a component of sustainable company development. *Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices: Materials of the Monthly International Scientific and Practical Conference*. (February 24-26, 2021). Tallinn: Teadmus OÜ, 2021. P. 18-19. (0,15 д.а.).

35. Пархоменко Н. О., Єфремова Н. О. Корпоративна соціальна відповідальність бізнес-структур в контексті інноваційного розвитку. *Управління розвитком соціально-економічних систем: матеріали Четвертої Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. (24 квітня 2020 р.). Харків: ХНТУСГ, 2020. С.108-110. (0,2 д.а. / 0,1 д.а. Особистий внесок автора: досліджено корпоративну соціальну відповідальність як складову стратегічного управління розвитком бізнес-систем).

36. Пархоменко Н. О., Первушина О. О. Процес формування міжнародної маркетингової стратегії підприємства. *Сучасні стратегії економічного розвитку: наука, інновації та бізнес-освіта: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції*. (3 листопада 2020 р.). Харків: ХНУРЕ, 2020. С. 243-246. (0,2 д.а. / 0,1 д.а. Особистий внесок автора: досліджено процедуру розробки стратегії бізнес-систем у глобальному середовищі).

37. Пархоменко Н. О. Ризики міжнародного аутсорсингу. *Сучасні проблеми моделювання соціально-економічних систем: тези доповідей XI Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції*. (11-12 квітня 2019 р.). Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. (0,1 д.а.).

38. Пархоменко Н. О., Зіненко М. В. Детенізація економіки як складова стабільного розвитку. *Економічний розвиток держави та її соціальна стабільність: тези доповідей у II міжнародній науково-практичній конференції*. (15 травня 2018 р.). Полтава: ПНТУ, 2018. С. 163-165. (0,1 д.а. / 0,05 д.а. Особистий внесок автора: досліджено тенденції розвитку глобального середовища в розрізі глобальних та національних тіньових процесів).

39. Пархоменко Н. О. Формування конкурентних переваг суб'єктів

міжнародного бізнесу. *Сучасні тенденції розвитку світової економіки*: збірник матеріалів X Міжнародної науково-практичної конференції. (18 травня 2018 р.). Харків : ХНАДУ, 2018. С. 159. (0,1 д.а.).

40. Пархоменко Н. О. Вплив мегатрендів світового економічного розвитку на економіку. *Університетська наука. Проблеми міжнародної інтеграції* : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. (3-5 травня 2017 р.). Северодонецьк: СНУ ім. В. Даля, 2017. С. 77-78. (0,08 д.а.).

41. Пархоменко Н. О. Роль торгово-промислових палат у сприянні управління розвитком підприємств. *Професійний менеджмент в сучасних умовах розвитку ринку*: тези доповідей 6 науково-практичної конференції з міжнародною участю. (1 листопада 2017 р.). Харків: Монограф, 2017. С. 189-191. (0,12 д.а.).

42. Parkhomenko N. Développement de l'économie de la connaissance dans les pays du monde. *Антикризове управління: держава, регіон, управління*: тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції. (17 листопада 2017 р.). Ле-Ман (Франція), 2017. С. 78-81. (0,18 д.а.).

43. Parkhomenko N. Financial forecasting is the way to sustainability of enterprises. *Economics and management based on new technologies*: Proceedings of the 6th international conference. (16-19 June 2016). Vrnjačka Banja: SaTCIP Publisher Ltd., 2016. P. 303-307. (0,18 д.а.).

44. Пархоменко Н. А. Инструментарий прогнозирования развития предприятия. *Проблемы прогнозирования и государственного регулирования социально-экономического развития*: материалы 16 Международной научной конференции. (23 октября 2015 г.). Минск: НИЭИ Министерства экономики Респ. Беларусь, 2015. С. 214-215. (0,1 д.а.).

45. Пархоменко Н. А. Динамический подход к прогнозированию метасостояния предприятия. *Актуальні проблеми менеджменту: теоретичні і практичні аспекти*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (4-5 червня 2015р.). Одеса: Одеський національний економічний університет, 2015. С. 123-124. (0,1 д.а.).

46. Пархоменко Н. О. Управление развитием предприятия в условиях кризиса. *Устойчивое развитие экономики: состояние, проблемы, перспективы*: сборник трудов IX международной научно-практической конференции. (22 мая 2015 г.). Пинск : ПолесГУ, 2015. С. 142-143. (0,1 д.а.).

47. Пархоменко Н. А., Данич В. Н. Варианты экономического поведения предприятий в условиях дезинтеграции экономики. *Сучасні проблеми моделювання соціально-економічних систем*: матеріали VII міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. (2-10 квітня 2015 р.). Бердянськ : Видавець Ткачук О.В., 2015. С. 61-65. (0,4 д.а / 0,2 д.а. Особистий внесок автора: досліджено варіанти поведінки бізнес-систем в процесі їх розвитку, проаналізовано тенденції розвитку вітчизняних бізнес-систем).

48. Пархоменко Н. О., Данич В. М., Пархоменко К. О. Організація системи моніторингу і передбачення кризових процесів на підприємстві та в регіоні. *Конкурентоспроможність підприємства в умовах глобалізації*: матеріали I-ї Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. (07-19 квітня 2014 року). Луганськ: Ноулідж, 2014. С. 38-40. (0,2 д.а. / 0,07 д.а. Особистий внесок автора:

досліджено методи аналізу при оцінюванні стану бізнес-систем).

49. Пархоменко Н. О., Даніч В. М. Причинно-наслідкові ланцюжки у діагностиці передкризових станів. *Ділове та публічне адміністрування*: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (25-27 квітня 2013 р.). Луганськ – Євпаторія, 2013. С. 37-40. (0,2 д.а. / 0,1 д.а. Особистий внесок автора: сформовано концептуальні положення досягнення метастану).

50. Пархоменко Н. А., Даніч В. Н. Причинно-следственные цепочки как основа прогнозирования метасостояния предприятия. *Наука – образованию, производству, экономике*: материалы 11 Международной научно-технической конференции. Минск: БНТУ, 2013. С. 196. (0,1 д.а. / 0,05 д.а. Особистий внесок автора: визначено поняття метастан, проаналізовано моделі розвитку бізнес-систем на основі причинно-наслідкових ланцюгів).

51. Пархоменко Н. А., Даніч В. Н. Концепция информационно-управленческих архитектур и принципы их моделирования. *Наука – образованию, производству, экономике*: материалы 10 Международной научно-технической конференции. Минск: БНТУ, 2012. С. 138. (0,1 д.а. / 0,05 д.а. Особистий внесок автора: досліджено підходи до оцінювання стану бізнес-систем).

52. Пархоменко Н. О., Даніч В. М. Діагностика передкризових станів. *Перспективы развития и пути совершенствования фондового рынка*: тезиси докладов IV Всеукраинской научно-практической конференции. (3-7 октября 2012 г.). Симферополь, 2012. С. 48-51. (0,2 д.а. / 0,1 д.а. Особистий внесок автора: визначено індикатори діагностики передкризового стану).

53. Пархоменко Н. О., Даніч В. М. Сутність поняття «стан підприємства». *Сучасні проблеми економіки і менеджменту*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. (10-12 листопада 2011 р.). Львів: Львівська політехніка, 2011. С. 282-283. (0,2 д.а. / 0,1 д.а. Особистий внесок автора: досліджено підходи до визначення поняття «стан бізнес-систем»).

54. Пархоменко Н. О., Даніч В. М. Визначення параметрів стану підприємства, які виступають індикаторами фінансової кризи. *Економічні, екологічні та соціальні проблеми вугільних регіонів СНД*: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції. (20 травня 2011 р.). Краснодар, 2011. С. 197-202. (0,44 д.а. / 0,22 д.а. Особистий внесок автора: систематизовано параметри стану підприємства, визначено індикатори змін та інструменти оцінювання кризового стану).

55. Пархоменко Н. О., Мірошнік О. А. Портфельна концепція як основа методології стратегічного управління. *Актуальні питання теорії та практики менеджменту*: матеріали II міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. (16-18 березня 2011 р.). Луганськ: ТОВ «Віртуальна реальність», 2011. С. 143-145. (0,15 д.а. / 0,1 д.а. Особистий внесок автора: досліджено портфельну концепцію як інструментарій стратегічного управління розвитком бізнес-систем).

АНОТАЦІЯ

Пархоменко Н. О. Управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища: теорія, методологія та практика. Кваліфікаційна

наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Харків, 2021.

Дисертація присвячена вирішенню важливої наукової проблеми щодо наукового обґрунтування та розроблення теоретичних та методологічних положень управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища та практичних рекомендацій щодо їх реалізації.

Сформовано концепцію управління розвитком бізнес-систем. Уточнено сутність понять «бізнес-система», «стан бізнес-систем», «розвиток бізнес-систем», «метастан бізнес-систем», «управління розвитком бізнес-систем».

Проведено аналіз стану розвитку міжнародних та вітчизняних бізнес-систем для розширення їх класифікації. Удосконалено процедуру прийняття управлінських рішень щодо вибору траєкторії розвитку та типу економічної поведінки бізнес-систем з урахуванням тенденцій взаємодії глобального та локального бізнес-середовища.

Запропоновано методичний підхід до оцінювання параметрів стану бізнес-систем та систематизовано параметри діагностики розвитку бізнес-систем. Сформовано методичний підхід до ідентифікації причинно-наслідкових зв'язків чинників зміни тенденцій розвитку бізнес-систем та визначення схильності бізнес-систем до кризового стану.

Розроблено методичний підхід до ідентифікації проблем в управлінні розвитком бізнес-систем. Запропоновано методичний підхід до оцінювання впливу факторів глобального середовища на параметри розвитку бізнес-систем. Запропоновано науково-методичний підхід до формування інтелектуальної технології управління розвитком бізнес-систем.

Розроблено механізм формування системи стратегічного управління розвитком бізнес-систем. Розроблено методологічний підхід до розробки та реалізації стратегії управління розвитком бізнес-систем. Сформовано методичний підхід до розробки стратегії організаційного розвитку в контексті змін глобального середовища.

Ключові слова: бізнес-система, розвиток бізнес-систем, управління розвитком бізнес-систем, глобальне середовище, метастан, бажаний стан розвитку, траєкторія розвитку, економічна поведінка бізнес-систем, параметри стану бізнес-систем, кризовий стан, стратегія управління розвитком бізнес-систем.

ANNOTATION

Parkhomenko N. O. Management of business systems development in a global environment: theory, methodology and practice. – Qualifying scientific paper on the rights of a manuscript.

Dissertation for obtaining Doctoral Degree in Economics in speciality 08.00.04 – Economics and Business Management (by type of economic activity). – Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, 2021.

The dissertation is devoted to the scientific substantiation and development of theoretical and methodological provisions for managing the development of business systems in a global environment and practical tools for their implementation.

The concept of managing the development of business systems was formed, the main idea of which is to present the essence of business systems development management as a purposeful influence on the processes associated with qualitative change of business systems to ensure the transition from existing to metastate, characterized by dynamic balance, despite the changes. This concept allows identifying the characteristics of change, to develop basic and methodological provisions, methodological support and strategic tools for managing the development of business systems. Therefore, the implementation of the proposed concept ensures the stability of development and viability of business systems, achieving the desired state in accordance with changing conditions of the global environment.

The modern categorical apparatus of the subject branch of business systems development is substantiated. . The study of the content of the conceptual and categorical apparatus contributed to the formation of the relationship between the concepts through the logical sequence of management actions to form the desired state of the business system: the current state – purpose – development management – methodological support and strategic tools – metastate of business systems.

The results of the analysis of the development of international and domestic business systems have shown that in today's conditions, positive development trends have companies focused on technological change, competitive position, opportunities to enter new markets and more. It is determined that each business system has its own institutional environment that ensures economic growth and supports the stability of development. In the context of interaction with stakeholders, the classification of business systems has been expanded by distinguishing regulatory, regulated, influential, dependent, representative business systems that determine the impact of the business system on stakeholders and stakeholders on the business system.

It is substantiated that in the process of choosing the trajectory of development and model of economic behavior of business systems, the interaction of global and local business environment should be taken into account. It is established that the economic behavior of domestic business systems in a global environment depends on the following parameters: location, size, opportunities for foreign economic activity, level of competition, consumers, financial stability, and business profile. Types of behavior of business systems can be expansion (mergers and acquisitions), active adaptation and survival, inertial development.

Based on the analysis of trends in business systems, formed a methodical approach to identifying the causal links of factors changing trends in business systems. The methodical approach to estimating the parameters of the state of business systems, which involves determining the nature of the impact of parameters, the formation of indicators for assessing the state of business systems, determining methods for assessing them, the formation of information support for their identification is proposed.

The model of identification of problem in management of development of business systems with definition of classes of development is offered: absolutely steady, normal, unstable, crisis and extreme crisis or catastrophic. The methodical approach to assessing

the development of business systems through the identification of causal relationships of factors changing the trend of business systems, based on a comprehensive analysis and diagnosis of international and domestic business systems is substantiated. Based on the results of assessing the development of business systems and identification of their problems, a scientific and methodological approach to the formation of intelligent technology for managing the development of business systems based on the use of artificial neural networks is offered.

Based on the results of the study of the concept of strategic management and the essence of the concept of "mechanism" in the dissertation formed a mechanism for forming a system of strategic management of business systems. The generalization of theoretical principles and experience of international and domestic business systems allowed to determine the methodological approach to the development and implementation of business management strategy, based on the formed structural and logical model of stable development of business systems, which allowed to identify stages of development and implementation of development strategy and propose an integrated metastate indicator of business systems, which gave the opportunity to develop practical recommendations for managing the development of business systems in a global environment. It is proposed to apply an appropriate business systems development strategy for each type of development. The generalization of the obtained results allowed to formulate recommendations for the formation of organizational development strategy in the context of changes in the global environment and to develop practical recommendations for the implementation of development management tools for business systems of Ukraine.

Key words: business system, business systems development, management of business systems development, global environment, metastate, desired state of development, development trajectory, economic behaviour of business systems, parameters of business systems, crisis, strategy of management business systems development.

ДЛЯ НОТАТОК

ПАРХОМЕНКО НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

**УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ БІЗНЕС-СИСТЕМ
В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА:
ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ ТА ПРАКТИКА**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Підписано до друку 19.08.2021 р. Формат 60x90/16
Обсяг 1,9 ум.-друк. арк. Папір офсетний. Друк різнограф.
Наклад 150 примірників Зам. № 215

Надруковано у центрі оперативної поліграфії ТОВ «Рейтинг»
Свідоцтво про держ. реєстрацію ю.о. А00 № 507350.
61003, Україна, м. Харків, пров. Соляниківський, 4.
Тел. (057) 771-00-92, 097-975-37-37